

ประเพณี

จิหวะมงคล เลี้ยงดู บวชนาค

พิมพ์แจกเป็นที่ระลึก

ในงานฌาปนกิจศพ นางวิว เอียดบัววงศ์

ณ วัดประยูรวงศาวาส

ธนบุรี

เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๘

ประเพณี

วิวัฒนาการ เลี้ยงลูก บวชนาค

พิมพ์แจกเป็นที่ระลึก

ในงานฌาปนกิจศพ นางรื้อ เอื้อยสีบวงศ์

ณ วัดประยูรวงศาวาส

ธนบุรี

เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๘

สารบัญ

คำนำของกรมศิลปากร	หน้า ก
ประเพณีแต่งงาน	
การวิวาหมงคลไทย	” ค
การวิวาหมงคลชาวเมืองพัทลุงสงขลา	” ๒๗
การวิวาหมงคลของไทยชาวพ่ายัพ	” ๔๓
การวิวาหมงคลของไทยชาวหลวง	
พระบาง	” ๔๘
การวิวาหมงคลของชาติแขกอิสลาม	” ๕๕
ประเพณีเลี้ยงดู	” ๖๐
ประเพณีบวชนาค	” ๗๖

คำนำ

นายгимเซ็ง ปุงคานนท์ รับฉันทะจากเจ้าภาพ
มาแจ้งความประสงค์แก่กรมคิดปากกรว่า ใครจะได้
หนังสือพิมพ์แจกในงานปลงศพนางริ้ว เอี้ยต๊อบวงศ์
ตักเรื่องหนึ่ง ซึ่งว่าด้วยตักชิประเพณีต่าง ๆ กรม
คิดปากกรจึงเลือกเรื่องประเพณีวิวาหมงคล ประ-
เพณีเลี้ยงลูก และประเพณีบวชนาค ให้ได้พิมพ์
ตามประสงค์

กรมคิดปากกรขออนุโมทนาในกุศลราศรี ซึ่ง
เจ้าภาพได้พิมพ์หนังสือเรื่องนอติศแต่นางริ้ว เอี้ย
ต๊อบวงศ์ อันเป็นการเผยแพร่ความรู้ในเรื่องนี้ให้แพร่
หลาย ขอกุศลอันนั้นจงเป็นผลตัมฤทธิแก่นางริ้ว เอี้ย
ต๊อบวงศ์ นั้น สมดังประสงค์ทุกประการเทอญ.

กรมคิดปากกร

๒ มกราคม ๒๔๗๘

การวิวาทะมงคลไทย

ธรรมเนียมการวิวาทะมงคล ในประเทศสยาม มีต่าง ๆ กัน เพราะคนในบังคับสยามถือเชื้อเผ่าต่างกัน หลายภาษา เป็นต้นว่าไทย ดาวพุงคำ พุงขาว มอญ แว๊ก จีน ญวน และภาษาอื่นก็ยังมีแยกออกไปอีก ที่เรียกว่าการวิวาทะมงคลนั้น ก็คือการที่บิณฑามารดา ญาติอุบลันภัก์บุตรหลานชายหญิง จะให้ประกอบกรรม คำมาหาภักดิ์มีทรัพย์สมบัติสืบบุตรและหลาน โดย ความดีความเจริญตามนิยมของโลกต่อไป

เพราะฉะนั้นฝ่ายบิณฑามารดาญาติที่มีบุตรหลาน ผู้ชายสมควรที่จะทำการวิวาทะมงคลแล้ว ก็สืบ ต่อจนแต่หาบุตรและหลานสตรีของท่านผู้สมควรจะทำการวิวาทะมงคลแก่กันนั้น หากผู้บิณฑามารดาหรือผู้ใหญ่ที่มียศตามสมควรเป็นเจ้าแก่ไปว่ากล่าวผู้ขอต่อ

บิคารมารคาญาติแห่งดัตร์นั้นตามประเพณี ฝ่ายบิ
 มารคาญาติแห่งหญิงเห็นสมควรตกลงพร้อมกันแล้ว
 ก็มีกำหนดสัญญาต่อกันที่จะทำการวิวาหะมงคลบุตร
 หลานชายหญิงนั้นพร้อมกันตามสัญญา ถ้าแก่ผู้
 ใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่ายที่ได้ไปว่ากล่าวดูขอ และได้ไปพร้อม
 กันในวันทำการวิวาหะมงคล เพื่อจะให้เป็นที่หลักฐาน
 มั่นคงในถ้อยคำสัญญา และทุนดินมากน้อยด้วยกัน
 ทั้ง ๒ ฝ่าย เกือบกว่าบุตรหลานชายหญิงซึ่งจะทำ
 การวิวาหะมงคลอยู่กินด้วยกัน ไม่เป็นที่เรียบร้อย
 ตามประเพณี มีเหตุที่จะต้องแบ่งปันทรัพย์สมบัติทุน
 ดินแก่กันประการใด ก็จะได้อาศัยเจ้าแก่ผู้ใหญ่
 ทั้ง ๒ ฝ่ายเป็นพยานในข้อความตามกฎหมาย ถึง
 กำหนดสัญญากันวันฤกษ์ดีเวลาใดแล้ว (บิคารมารคา
 ญาติชายหญิงทั้ง ๒ ฝ่ายพร้อมกัน) ฝ่ายชายต้องปลูก
 เรือนหรือหาเรือนหาเพลิงซึ่งเป็นที่อยู่ เรียกว่าหอ
 ที่บ้านบิคารมารคาญาติแห่งหญิง บางที่ฝ่ายบิ

มารดาญาติหญิงยอมยกสิ่งที่อยู่ให้ เป็นหอคิดค่าแก่
ฝ่ายชายเสร็จแล้ว จึงพร้อมกันนิมนต์พระสงฆ์เจริญ
พระพุทธมนต์ในที่ศักดิ์สิทธิ์ที่หอนั้น แล้วเชิญผู้มี
บรรดาศักดิ์ และผู้ใหญ่ญาติพี่น้องทั้ง ๒ ฝ่ายรตน้า
พระพุทธมนต์ชายหญิง เพื่อจะได้ให้เป็นลัทธิมงคล
มีความเจริญแก่บุตรหลานชายหญิงต่อไป จึงเรียก
ว่าทำการวิวาหะมงคล โดยกล่าวเป็นความย่อพอ
เป็นดังเขปดังนี้

จะขออธิบายโดยความละเอียดต่อไป ในการ
วิวาหะมงคลของไทยภาษาเดียวกัน ก็ยังแตกแยก
ต่างกันบ้าง เพราะเจ้านายขุนนางไพร่มียศศักดิ์ทรัพย์
สมบัติไม่เหมือนกัน มีสิ่งของเครื่องตกแต่งเป็นของดี
เป็นของเกวเป็นของทรามตามยศศักดิ์บ้าง และการ
วิวาหะมงคลนั้นชายไปทำการอยู่กินที่บ้านบิดามารดา
ญาติฝ่ายหญิงเรียกว่าเป็นการวิวาหะมงคล ถ้าฝ่าย
ชายขอหญิงไปทำการ อยู่กินบ้านเรือนข้างฝ่ายชาย

แล้ว ก็เรียกว่าเป็นการอาวาทะมงคล แต่บรรดา
เจ้าต่างกรมเจ้ายังไม่ตั้งกรมหรือหม่อมเจ้าก็ดี ถ้า
ทรงพระคำมีพระทัยเมตตากรุณาสดิ์ผู้ใดผู้หนึ่ง ที่
มีอุปนิสัยดีย่อมพระทัยแล้ว ก็ทรงใช้ให้ผู้ที่สมควร
ไปว่ากล่าวร้องขอต่อบิตามารดาญาติพี่น้อง ซึ่งเป็น
อิสสระแก่สดิ์นั้น บิตามารดาญาติพี่น้องแห่งสดิ์
ยอมอนุญาตถวายสดิ์แล้ว ถึงวันฤกษ์ดีก็ทรงจัด
ผู้คนเรือแฉะรถตกแต่งเป็นพาหนะตามสมควร ไป
รับสดิ์นั้นมาร่วมพระทัย ประทานเงินตราเสื้อผ้า
ให้แก่สดิ์ตามสมควร บางที่บิตามารดาญาติพี่น้อง
สดิ์นั้นเห็นว่า พระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใด
สมควรพึงพระบารมีได้ ก็นำสดิ์ซึ่งเป็นบุตรหลาน
ญาติพี่น้องไปถวาย ประทานเงินตราเสื้อผ้าให้แก่
สดิ์ตามสมควรดังกล่าวมานี้โดยมาก บางที่บิตา
มารดาญาติพี่น้องแห่งสดิ์ไม่ยอมถวาย ก็ทรง
อุทิศหะเล่ตั้ง ไปด้วยกำลังพาหนะในทางบกทางเรือ

ตอบถักพาสต์รีนั้นมาร่วมพระทัยก็มีบ้าง เป็นธรรมเนียมเจ้านายซึ่งเป็นไปด้วยอำนาจและยศแต่โบราณมาดังนี้

ครั้นถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเล็ดเจ็ดถึงถวัลย์ราชสมบัติพระบรมราชาภิเษกแล้วตั้งพระราชหฤทัยจะทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้มีความเจริญยิ่งขึ้น การสิ่งใดซึ่งเป็นการกตชู้หม่เห่งไม่เป็นยุติธรรม ก็ทรงพระราชดำริเปลี่ยนแปลงแก้ไขไปตามกระแสพระบรมราชดำริ เป็นครั้งเป็นคราวหลายอย่าง ข้อที่พระบรมวงศานุวงศ์ไปตอบถักพาสต์รีมาร่วมพระทัยตามแบบอย่างโบราณนั้น ทรงพระราชดำริเห็นว่าเป็น การกตชู้หม่เห่งฝ่ายข้างบิดามารดาญาติพี่น้องแห่งสัตว์ ได้ความเดือดร้อนหาชอบด้วยความยุติธรรมไม่ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศห้ามพระบรมวงศานุวงศ์ให้ทรงละเว้น การที่ทรงตอบถักสัตว์มาร่วมพระทัยไม่เป็นที่สมควร แก่ความ

ยุติธรรมนั้นแลแล้ว มีพระบรมราชโองการให้
 เจ้าพนักงานตั้งการอาวหะมกค ในพระวราภากิ-
 ไนยเขตทั้ง ๒ ฝ่าย เป็นการอาวหะมกคพิเศษ ๓
 ครั้ง ๆ ที่ ๑ หม่อมเจ้าชายบงกช ในพระเจ้าดุกยา
 เขอกรมหมื่นมหิศวศิววิดาศ หม่อมเจ้าหญิงจันทร์
 ในพระเจ้าดุกยาเขอกรมหมื่นวิศณุนาภนิภาธร เป็น
 ประถมมา มีพระสงฆ์ราชาคณะเจริญพระพุทธมนต์
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระ
 ราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรมวงศ์านุวงศ์ และข้า
 ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายหน้าฝ่ายในนำตามรับเสด็จ
 พระราชดำเนินโดยมาก พระสงฆ์ราชาคณะเจริญ
 พระพุทธมนต์จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวให้เจ้าพนักงานเชิญหม่อมเจ้าชายหญิง ซึ่ง
 ทำการอาวหะมกค ทรงนั่งเหนือเตียงมณฑล มี
 ม่านเพดานขาว เจ้าพนักงานกรมภูษามาตา ถวาย
 น้ำสังข์ต่อพระหัตถ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานนำตั้งหม่อมเจ้าชายหญิง
 แล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ ท่านเสนาบดีถวายน้ำ
 พระพุทธรูป หม่อมเจ้าชายหญิง โดยลำดับ
 พระราชมณเฑียร ถวาย น้ำ ตั้งชั่ง และ เบ้า ตั้งชั่ง คั้น ไม้ บัน
 เฑาะว์ เจ้าพนักงานประโคนพิณพาทย์ก็ดองแขก
 แตรตั้งขึ้น แต่ประณมฤกษ์พร้อมกันจนเสร็จการ
 สรงแล้ว เจ้าพนักงานแต่งเครื่องจัดโต๊ะคาวหวาน
 เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ ท่านเสนาบดีข้าราชการ
 ด้วยรับประทานทั่วไป ครั้นเวลาประมาณ ๔ ทุ่ม
 เศษ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
 พระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง รุ่งขึ้นเวลา
 เข้าเสด็จพระราชดำเนิน ทรงประเคนพระสงฆ์ราชา
 คณะนั้นถวายไทยทานพระสงฆ์แล้ว พระราชทาน
 เครื่องอิสริยยศแก่หม่อมเจ้าชายหญิงตามสมควร
 เสร็จการอาวาทะมงคลเสด็จพระราชดำเนินกลับพระ
 บรมมหาราชวัง และครั้งที่ ๒ ที่ ๓ นั้นก็ตามแบบ

อย่างทีกล่าวกมาแล้วข้างต้น ไม่ควรจะยกความมา
กล่าวต่อไป เพราะเจ้านายซึ่งทำการอาวาทะมงคล
ในครั้งที่ ๒ ที่ ๓ นั้น หาเป็นการเรียบร้อยตลอด
ไปดังพระราชประสงค์ ของพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ การอาวาทะมงคลพระบรมวงศา
นวงศ์ ก็เป็นที่เรียบร้อยโดยความยุติธรรมแต่
ครั้งนั้นตลอดมาในปัจจุบันนี้ ก็เพราะพระบารมีพระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณา
เมตตาแก่ราษฎรทั่วไป มีพระเดชพระคุณแก่หมู่มุข
มาตยาไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินอันใหญ่ยิ่งจะหาสิ่งใดมิได้
ราษฎรมีความดีชดบายนอกจากความโหม่นสัตว์เคี้ยว
ไถก และความเดือดร้อนใจด้วยบุตรสาวหลานสาว
ซึ่งเจ้านายดักถอบผูกพาไปร่วมพระทัย เป็นแบบ
อย่างต่อมาถึงปัจจุบันนี้

การวิอาวาทะมงคลขุนนาง การวิอาวาทะมงคลไพร่
ในประเทศสยามมีที่ถือว่าเป็นไทยนั้น ถ้าบิดามารดา

ญาติพี่น้องที่มีบุตรหลานชาย เห็นสมควรจะทำการ
วิวาหะมงคลแล้ว ก็สืบสวนแจ้งหาบุตรหลานหญิง
ของท่านผู้มีตระกูลและทรัพย์สินสมบัติ ที่สมควรจะทำ
การวิวาหะมงคล ให้อยู่กินด้วยกันเป็นที่เรียบร้อย
ตามสมควรแก่ตระกูลคนนั้นแล้ว ก็หาผู้มีบรรดาศักดิ์
หรือผู้ใหญ่ที่มีอายุสมควรเป็นเจ้าแก่ ไปพูดจาว่า
กล่าวฟังดูถ้อยคำบิดามารดาญาติฝ่ายหญิงนั้น จะ
ให้บุตรหลานสาวหรือไม่ เป็นการเยียบ ๆ กันก่อน
ฝ่ายบิดามารดาญาติแห่งหญิง ถึงจะเต็มใจยอมยก
บุตรหลานสาวให้ก็ต้องขอวันเดือนปีผู้ชาย ที่จะทำ
การวิวาหะมงคลมาให้โหราตรวจ ดูชาตาราศีกับ
บุตรหลาน ถ้าถูกต้องตามวิธีสมควรทำการวิวาหะ
มงคลด้วยกันได้ หรือบางทีบิดามารดาญาติชายหญิง
ทั้ง ๒ ฝ่าย เป็นที่รักใคร่กันสนิทก็คิดเอา กุศลอกุศล
เป็นต้น หาได้ขอวันคืนปีเดือนชายหญิงซึ่งจะทำการ
วิวาหะมงคลนั้น มาดูสอดสวนตามตำหรับไม่ว่า มี

ความเจริญได้จริงเป็นพะยานอยู่บ้าง ใช่ว่าคุณัน
 เดือนบิณฑ์แล้ว จะมีความเจริญไปตามคำราทุกการ
 มงคลก็หาไม่ แต่บางที่ก็มีเหตุอันครายได้จริง ๆ
 เหมือนคำหรับกล่าวไว้ ยากที่จะพิจารณาแก้ไขให้
 ชัดแจ้งได้ การมงคลใดเป็นที่ตกลงเรียบร้อยแล้ว
 แล้ว เจ้าแห่ง ๒ ฝ่ายก็พิจารณากันที่จะให้มี
 ทุนดินสอดและหอยอันหมากผ้าไหว้ตามสมควรแก่ตระ
 กุด เป็นที่ตกลงยอมพร้อมกันตามคำสัญญาทั้ง ๒ ฝ่าย
 แล้ว ถึงวันฤกษ์ดี บิดามารดาญาติข้างฝ่ายชายก็
 ให้เจ้า แก่นำ ขันหมากหมั้นไป ให้แก่มารดาบิดา ญาติ
 ฝ่ายหญิง บิดามารดาญาติฝ่ายหญิงก็หาเจ้าแก่นมา
 คอยรับขันหมากหมั้นฝ่ายข้างผู้ชายตามสมควร ขัน
 หมากหมั้นนั้น มีขันใส่หมากทั้งผลพลูใบขันทอง
 คำทราย ทองคำใบหรือทองรูป พรหม ประดับเพชร
 พลอย ขนมต่างๆตามแต่จะจัดไปได้ หรือบางที่ไม่มี
 ขันหมากหมั้นแก่กันก็มาก เพราะบิดามารดาญาติ

ทั้ง ๒ ฝ่ายรักใคร่เชื่อถือนอกันอยู่แล้ว จันหมากหมื่น
 นั้นเพื่อจะให้เป็นที่แน่นอน ตามถ้อยคำสัญญาแก่กัน
 เท่านั้น ถ้าฝ่ายชายให้แก้แก่ไปสู่ขอบุตรสาวหลานสาว
 ท่านมีจันหมากหมื่นแล้ว ไม่ได้ทำการวิวาหมงคล
 ตามสัญญา จันหมากหมื่นนั้นฝ่ายชายจะขอคืนไม่ได้
 เสียไปเปล่า หญิงนั้นเรียกกันว่าเป็นหม้ายจันหมาก
 ถ้าหญิงมีเหตุชั่วไปไม่ได้ทำการ วิวาหมงคล แก่ชาย
 ที่มีจันหมากหมื่นๆ นั้นต้องคืนแก่ฝ่ายชายจงครบ ถ้า
 การวิวาหมงคลรายใดเป็นที่เรียบร้อยกันแล้ว จึง
 ได้กำหนดวันเดือนปีที่จะทำการวิวาหมงคลบุตรหลาน
 ชายหญิงทั้ง ๒ ฝ่ายพร้อมมูลกัน ที่เรียกว่าทูนัน
 ก็เป็น ทวียของ บิดามารดาญาติ หยิบยกออกให้แก่
 บุตรหลานชายหญิง ซึ่งจะทำการวิวาหมงคลนั้น
 คนละส่วนเท่ากันทั้ง ๒ ฝ่ายตามมากแฉะน้อย เพื่อ
 จะได้เป็นทุนให้ แก่บุตรหลานชายหญิง ทำมาหากินมี
 ความเจริญสืบบุตรและหลานคือ ๆ ไป ที่เรียกว่า

ดินสอคนนั้น ถ้าทุนมากดินสอต่อก็คงมากขึ้นไป ถ้าทุน
 น้อยดินสอต่อก็น้อย เปรียบเหมือนทุนข้างละ ๒ ชั่ง
 ดินสอ ๕ คำถึง ทุนข้างละ ๕ ชั่ง ดินสอ ๓๐ คำถึง
 ทุนข้างละ ๓๐ ชั่ง ดินสอชั่ง ๓ ทุนข้างละ ๒๐ ชั่ง
 ดินสอ ๕ ชั่ง ตามแต่ที่มีทรัพย์สินมากและน้อย หรือ
 บางที่มีแต่ดินสอ ๕ คำถึง ๓๐ คำถึงเรือนหอหลัง ๑
 หรือเรือหอดำ ๓ กับขันหมากบ้างเล็กน้อย ไม่มีทุน
 เพราะความขัดสนดังนี้โดยมาก ดินสอคนนั้นเป็นของ
 ฝ่ายข้างบิดามารดาญาติฝ่ายชาย จัดไปให้แก่บิดา
 มารดาญาติฝ่ายหญิง ๆ ก็เอาเงินดินสอคนนั้นจำหน่าย
 ซื้อสิ่งของใช้สอย เป็นเครื่องเรือนให้แก่บุตรหลาน
 หญิง ซึ่งจะทำการวิวาห์มงคลนถงต้น หรือต้อง
 ออกเงินซื้อสิ่งของเป็นเครื่องเรือน เพิ่มเติมมาก
 กว่าดินสอคนไปอีก ที่เรียกว่าเรือน เรือ คัก แพ
 หอนั้น ก็เป็นที่อยู่แห่งบุตรหลานชายหญิงซึ่งจะทำ
 การมงคลด้วยกัน บิดามารดาญาติฝ่ายชายต้อง

ปลูกหาจักทำที่บ้าน บิดา มารดา ญาติ ฝ่ายหญิงจน
 แล้วเสร็จก่อนวันทำการวิวาหะมงคล บางทีฝ่ายบิดา
 มารดาญาติฝ่ายหญิงยอมยกที่อยู่ให้เป็นหอ คิดเอา
 ราคาแก่ฝ่ายชายตามสมควรก็มีบ้าง ฝ่ายไหนบิดา
 มารดาญาติฝ่ายชายจัดหาไป เพื่อจะให้บุตรหลาน
 ชายนั้นไว้บิดามารดาญาติฝ่ายหญิงตั้งละด่ารับ เป็น
 ฝ่ายสาวสำหรับไว้ผู้ บิดามารดาบุ๋ย่าตายายด่ารับ หัน
 ถ้างัดเสร็จการวิวาหะมงคลแล้ว บิดามารดาญาติฝ่าย
 หญิงเอาฝ่ายสาวไว้ผู้นั้นมาดัดเย็บย้อมเป็น สະบงจัวร์
 หรือเย็บเป็นมุ้งถวายพระสงฆ์อุทิศ ส่วนกุศลบไปให้แก่
 บิดามารดาบุ๋ย่าตายายชายหญิง ซึ่งทำการวิวาหะ
 มงคลด้วยกันนั้นทั้ง ๒ ฝ่าย ชันหมากเอกชันหมาก
 เถวณันบิดามารดาญาติฝ่ายชายต้องจัดหาไปตามสม
 ควร ที่เรียกว่าชันหมากเอกนั้น ชันได้เข้าตำหนัก
 ผลพลูจีบตำดับเรียงรอบปากชัน มีฉัตรระย้าทอง
 อังกุษบั๊กเป็นยอดตั้งบนพานแว่นฟ้า มีเตียบคู่ ๑

๒ คู่ ๓ คู่ ๔ คู่บ้าง คือกลุ่มหรือโต๊ะมีหมากพดู
 หมุดมีห่อหมกขนมจีน มีผ้าปิดผ้าตายผ้าเขียวผ้าไหม
 หุ้ม มีอ้อยมะพร้าวอ่อนเหล้าได้ชั้นพานถ่วงที่ ๓
 ชั้นหมากแถว ๕๐ ที่หรือ ๑๐๐ ที่ เป็นขนมต้มกด้วย
 ลูกไม้ต่าง ๆ แต่ก่อนมาถ้าจะทำการวิวาหะ มงคล
 แล้ว ก่อนวันฤกษ์คืนวันหนึ่ง เรียกกันว่าวัน
 ลูกดิบ ครั้นเวลายื่นเจ้าบ่าวก็ไปฟังพระสวดพระ
 พุทธมนต์จบแล้ว เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวนั่งใกล้กันมี
 เจ้าแก่ผู้หญิงนั่งคั่นกลางอยู่คน ๓ มีมงคลสวม
 เคียวเจ้าบ่าวกับเจ้าสาวคู่ ๑ ถ้ายมงคลด้ามติดกัน
 เรียกว่ามงคลแฝด ฝ่ายพวกเจ้าบ่าวก็นั่งเรียงเจ้าบ่าว
 มาพวก ๓ พวกเจ้าสาวก็นั่งเรียงเจ้าสาวมาพวก ๓
 หน้าเรือนหอ นั้น พระสงฆ์ สวด ชยันโต ชักน้ำพระ
 พุทธมนต์ ไปเปียกทั่วกันทั้งพวกเจ้าบ่าว พวกเจ้าสาว
 กว่าพระสงฆ์จะ สวดชัก น้ำพระพุทฺธมนต์เสร็จก็ ประ
 มาณสักครั้งชั่วโมงหรือชั่วโมง ๓ เพราะเวลานั้น

เป็นการสนุกรื่นเริงทั้ง ๒ ฝ่าย พวกเจ้าบ่าวก็แซก
 เดียดเบียดเจ้าบ่าวเข้าไปให้ใกล้เจ้าสาว พวกเจ้าสาว
 ก็เบียดเจ้าสาวเข้าไปให้ใกล้เจ้าบ่าว บางทีหญิงเก่า
 แก่ที่นั่งก่นกลางอยู่นั้น ทนอยู่ไม่ได้ก็หลีกห่างออกมา
 เดียด หรือหาเข็มสำหรับไว้แทงพวกเจ้าบ่าวที่เบียดเข้า
 ไปไม่ให้ใกล้เจ้าสาวก็มีบ้าง เสร็จชุดหน้าแล้วเจ้าบ่าว
 กับพวกนอสน้อยที่หอ มีเครื่องเล่นตลกตลกเบาขบร้อง
 เรียกว่ากล่อมหอคืน ๑ รุ่งขึ้นถึงวันฤกษ์ดีเวลาเช้า
 เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวได้บาตรร่วมขันเดียวกัน เจ้าบ่าว
 จับทัพพีข้างบนเจ้าสาวจับข้างล่างตักข้าวในขันได้บาตร
 ด้วยกัน การวิวาหะมงคลดังนี้ยังมีอยู่ในประเทศ
 บ้านนอกชาวสวนทุกซุม แต่ในปัจจุบันนี้ท่านผู้มียศ
 มีทรัพย์ ทำการวิวาหะมงคลบุตรหลานในวันฤกษ์ดี
 วันเดียว เวลาเช้าพระสงฆ์ฉันแล้วถวายไทยทาน
 ค่างๆ และกระถางมังกรมีข้าวสารกับสิ่งของกลด้วย
 ส้มขนมต่าง ๆ มีผ้าขี้บิตปากกระถาง สิ่งของถวาย

พระดังนั้น บิดามารดาญาติข้างชายข้างหญิงแบ่ง
บ้านกันหาถวายพระ ตามสมควรที่ตกลงกัน ครั้น
พระดังขึ้นเสด็จแล้ว บิดามารดาญาติฝ่ายหญิงจัด
ของควาดำรับ ๑ ของหวานดำรับ ๑ ไปให้แก่บิดา
มารดาญาติฝ่ายชาย ในเวลาเช้าวันเดียวกันพระดัง
แล้วนั้นก่อน ก็ขอจะบอกเหตุให้รู้ว่าการเลี้ยงพระ
เสร็จแล้วให้น้ำฉันหมากไปเกิดเท่านั้นหรืออย่างไร

บิดามารดาญาติฝ่ายชายได้รับของเดือนแล้วจึงให้
เก่าแก่ผู้ใหญ่ให้นำทุนดินผ้าไหว้ฉันหมาก มีเด็กผู้ใหญ่
ชายบ้างหญิงบ้าง แต่งตัวตามตระกูลยกทุนดินผ้า
ไหว้ฉันหมากไปพร้อมมูลกัน ไปบ้านบิดามารดา
ญาติฝ่ายหญิงมีของต้อนรับมาก หรือบางทีก็มีเครื่อง
ดีดดีดเป่าไปเป็นสำคัญหรือไปเจียบ ๆ ก็มีโดยมาก
แต่ฉันหมากเท่านั้น จัดให้หญิงรุ่นสาวแต่งตัวยกไป
หน้าเตียบ ๆ นั้นจัดหาหญิงที่มีตระกูลสมควรมีสามี
แล้วยกไปเป็นคู่ ๆ กัน ต่อเตียบลงไปก็เป็นผ้าไหว้

ชั้นหมากแดงเด็กผู้ชายยกตามไปโดยลำดับ ครั้นถึง
บ้านบิตามารดาญาติฝ่ายหญิงก็ตั้งหม้อรับ แล้วจัด
ผู้ใหญ่ให้นำเด็กแต่งตัวถือขันพาน รอง มีหมากพลูลงไป
รับ เรียกว่าเชิญชั้นหมากชั้นมาบนเรือนหอ นั้น บิตา
มารดาญาติฝ่ายหญิงจัดหาเก้าอี้เก้าอี้มารับชั้นหมาก
แล้วจัดหาผู้มีตระกูลทั้งสามีภรรยา แต่งตัวนุ่งจีบ
ห่มผ้าห่มนอนคลุมทั้ง ๒ บ่ามารับเบ็ดเตียบเป็นคู่ ๆ กัน
ตามมากแฉะน้อย แล้วเจ้าแก้วฝ่ายหญิงยกเตียบ
กับขันใส่เหล้ามะพร้าวอ่อน พานผ้าไหว้ผีไปไว้ใน
เรือน บิตามารดาญาติฝ่ายหญิงเดินบอกผู้บ่าวต่าย
ตามโลกนับถือกันต่อ ๆ มา บางทีบิตามารดา
ญาติฝ่ายหญิงไม่ให้ฝ่ายชายจัดหาชั้นหมากเอก แฉะเตียบ
มีเครื่องเดินไป

ฝ่ายบิตามารดาญาติฝ่ายหญิงก็จัดหาสิ่งของเครื่อง
เดินเองไม่ให้เป็นที่ลำบากด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย มีแต่ทุน
สินผ้าไหว้ตามสมควร เมื่อฝ่ายหญิงเดินผีเสร็จแล้ว

ฝ่ายเจ้าแ่งข้างเจ้าบัววเรียกเอาทุนแต่เจ้าแ่งบิตามาร
 ตาญาติเจ้าดำวออกมาที่เรือนหอ นับตรวจเงินเพียง
 เป็นเศษนอกจากทุนออกไปบ้าง เป็นวิธีที่จะให้
 ทุนทรัพย์นั้นงอกมีความเจริญไป หรือเป็นวิธีอย่างไร
 หาได้หลักฐานแน่นอนไม่ เจ้าแ่งข้างชายหญิงพร้อม
 กันนำเงินทุนทั้ง ๒ ฝ่ายมารวมเค็ดด้วยถ่วงาแบ่งน้ำ
 มันหอมแล้วมอบให้บิตามารตาญาติฝ่ายหญิงไว้ บาง
 ที่ก็เอาผ้าขาวห่อคลุมเงิน กองไว้หน้าโต๊ะเครื่องบูชา
 พระพุทธรูป จนพระสงฆ์สวดพระพุทธรมนต์แล้ว การ
 อย่างนั้นข้าพเจ้าได้เห็นครั้งหนึ่ง เงินทุนข้างละ ๕๐ ซึ่ง
 แต่จะเป็นวิธีขึ้นคิดอย่างไร หรือจะเป็นที่ท่านจะให้ผู้ที่
 ไปในการมรดกเห็นทั่วกันก็หาทราบชัดไม่ เมื่อเค็ด
 เงินทุนเสร็จแล้ว ฝ่ายข้างเจ้าดำวจัดสำรับคาวหวาน
 เพียงเจ้าแ่ง และผู้ยกทุนสินผ้าให้วั้นหมากตามผู้
 และไพร่พร้อมทั่วกัน แล้วจัดสิ่งของต่าง ๆ ให้แก่
 เจ้าแ่งกับผู้ยกขันหมากเอกเทียบผ้าให้ว แต่ขันหมาก

เวลานั้น แจกเงินคนละสี่ถึงห้าคนละเฟื้องบ้าง หรือ
 แจกเป็นผ้าขาวย้อมสีบ้าง แต่คนที่ยกทุนสินนั้น เป็น
 ขรรมนิยมถือกันว่าต้องให้ซึ่งละบาทเรียกว่าเป็นของ
 แถมพก ครั้นจัดการเลี้ยงแถมพอกันเสร็จแล้ว
 เจ้าแก้วข้างเจ้าสาวแบ่งขันหมากเดวเป็นสองส่วน คั้น
 ให้ไปข้างฝ่ายบิดามารดาญาติเจ้าบ่าวส่วน ๑ ฝ่าย
 ข้างเจ้าสาวถ่ายเอาไว้ส่วน ๑ เจ้าแก้วฝ่ายชาย ก็
 นำพวกที่ยกทุนสินขันหมากกลับไป ครั้นเวลาบ่าย
 เจ้าบ่าวกับพวกแต่งตัวเต็มยศตามศักดิ์ ก็พากันไป
 บ้านเจ้าสาวมีเครื่องมะโหรีด้วย หรือไปเจียบ ๆ ก็มี
 ครั้นถึงที่บ้านเจ้าสาวบิดามารดาญาติหญิงนั้นให้ผู้
 ใหญ่อุ้มเด็กแต่งตัว ถือนพานมากมาเชิญเจ้าบ่าว ๆ
 ต้องมีบำเหน็จให้เงินแก่เด็กที่มาเชิญนั้น ๔ บาทบ้าง
 ๘ บาทบ้าง ตามยศไม่มีกำหนดมากนักแล้ว
 ผู้ใหญ่ก็อุ้มเด็กกลับขึ้นเรือนก่อนเจ้าบ่าว ๆ ตามขึ้นไป
 ภายหลัง พวกเจ้าสาวถือแพรวสีบ้าง สายสร้อยทอง

คำข้าง คนละคร้างยื่นถันขวางทางประตูไ้คามธรรม
 เนียม ๓ ชั้นไม่ให้เจ้ามาวชนไป ที่หนึ่งประตูบ้าน
 พวกเจ้ามาวถามว่าประตูอะไร พวกเจ้าดำวที่ถันขวาง
 ไ้ฉนั้นบอกว่าเป็นประตูเงิน ชั้นที่ ๒ ประตูเรือน พวกเจ้า
 มาวถามว่าประตูอะไร พวกเจ้าดำวตอบว่าประตูทอง
 ชั้นที่ ๓ ประตูเรือนหอ พวกเจ้ามาวถามว่าประตูอะไร
 พวกเจ้าดำวบอกว่าเป็นประตูแก้ว บอกชื่อประตูถูกต้อง
 ถันแล้ว พวกเจ้ามาวผู้ใหญ่คน ๓ เรียกว่าเป็นเจ้า
 มาวนำ ต้องให้เงินแก่พวกเจ้าดำวที่ถันขวางประตูไ้
 นั้นคนละคร้างบ้าง ต้องต้องบ้าง มาวบ้างเป็นชั้น ๆ กัน
 ถ้าพวกเจ้าดำวบอกชื่อประตูไม่ถูกต้องตามแบบแล้ว
 พวกเจ้ามาวก็ไม่ใคร่จะให้เงิน หรือบางทีพวกเจ้าดำว
 ถันขวางทางไ้มากถึงหลายแห่ง พวกเจ้ามาวก็ต้อง
 แจกเงินให้ทั่วไปตามสมควร กว่าจะขึ้นเรือนหอได้
 ก็เสียเงินมากหลายคำถึง พวกเจ้าดำวยกพานหมาก
 น้ำชามาเลี้ยงพวกเจ้ามาวคนละคร้าง ครั้นเวลาเย็นพระ

องค์สวดพระพุทธมนต์ เจ้าบ่าวเจ้าพี่พระสงฆ์สวดแต่
 ผู้เดียว เจ้าสาวหาได้มาฟังสวดพร้อมกันไม่ ครั้น
 พระสงฆ์สวดจบแล้วก็พักรออยู่พอสมควร เวลาที่
 ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์และผู้ใหญ่ญาติพี่น้อง ซึ่งได้เชิญ
 มารดน้ำทั้ง ๒ ฝ่ายพร้อมกันแล้ว ฝ่ายข้างเจ้าสาวก็
 จิตทรคณา มีเตียงปูล่อ้อ่อนปูพรมน้ำมันตามส
 วรร มีมานกนับังให้เจ้าบ่าวเข้าไปอยู่ในที่นั่งก่อน
 แล้วแก้แก้พาเจ้าสาวออกมานั่งข้างซ้ายผู้ชาย ท่าน
 ผู้ใหญ่หยิบมงคตคู่ซึ่งพระสงฆ์ทำไว้มาสรวมเคียวทั้ง
 ๒ เคียงกันหมอบก้มหน้าอยู่ ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์และ
 บิดามารดาญาติทั้ง ๒ ฝ่ายพร้อมกันรดน้ำพระพุทธ
 มนต์ด้วยน้ำดั่งขี้และขันตัมฤทธิให้พร พระสงฆ์สวด
 ชยันโตอีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะให้ชนทั้ง ๒ มีความเจริญ
 ดับไป แต่พระสงฆ์ที่สวดในการวิวาหะมงคลนั้นม
 ิวิธีให้อาราธนาพระสงฆ์เป็นคู่ ๘ รูป ๓๐ รูป ๓๒ รูป
 ๓๔ รูปบ้าง ฝ่ายชายนิมนต์ถึงหนึ่ง หญิงนิมนต์ถึงหนึ่ง

ครั้นรศหน้าเสร็จแล้ว เจ้าบ่าวออกมาผัดผ้าห่มเงิน
 ขอดชายผ้าห่มไว้ตามสมควร ผ้าห่มที่ผัดนั้นเด็กฝ่าย
 เจ้าสาวต้องมารับไปซักตากเก็บไว้ ถ้าไม่มีเงินขอด
 ผ้าไว้แล้ว ฝ่ายนั้นเด็กที่รับไปก็ไต่ไต่ไม่ต้องคืนให้เจ้า
 บ่าว แล้วพวกเจ้าสาวก็จัดแจงเคียงคู่กันตามสม
 ควรทั้ง ๒ ฝ่าย ท่านที่มารदनากลับไปแล้ว ฝ่ายบิดา
 มารดาญาติหญิงให้เชิญเจ้าบ่าวเข้าไปในเรือนบิดา
 มารดาเจ้าสาว เอาผ้าขาว ๔ ศอกปลูกลงกลางเรือน ยก
 เทียบกับขอดเหล้ามะพร้าวอ่อนกับผ้าไหว้ผู่วางบนผ้า
 ขาว เจ้าบ่าวจุดเทียนแปดคู่ ๓ รูปคู่ ๓ แล้ว ถวาย
 แก่น้ำเจ้าสาวมาไหว้ผู่ย่าตายายพร้อมกับเจ้าบ่าว
 ถวายแก่ให้เจ้าบ่าวยกมือขวาขึ้นข้างหนึ่ง เจ้าสาวยก
 มือซ้ายขึ้นข้างหนึ่งประณมประดาร์กราบลงพร้อมกัน
 ๓ ครั้ง แล้วเจ้าบ่าวออกมาไหว้บิดามารดาญาติเจ้า
 สาวตามสมควร ที่ได้จัดผ้าไหว้ไปนั้นเรียงไปโดย
 ลำดับ บิดามารดาญาติหญิงที่รับไหว้ให้พรและให้

เงินตั้งของแก่เจ้าบ่าว แล้วจัดสิ่งของแถมพกเพื่อน
เจ้าบ่าวตามสมควร เพื่อนเจ้าบ่าวพากันกดขี่ไป
ฝ่ายเจ้าแก่เจ้าสาวก็จัดเสื้อหมอนที่นอนม่านมุ้งเครื่อง
เรือน เข้าไปปลูกตกแต่งพร้อมแล้วให้เจ้าแก่ผู้มีตระกูล
ทั้งสามภรรยา ซึ่งมีความวิวัฒนาเจริญด้วยกันนั้น
ชำระกายสะอาดแล้วเข้าไปปูที่นอน เอาผักเขียวผด
๑ หม้อใหม่ใส่น้ำหม้อ ๑ พานถ่วงาที่เหล็อกจาก
เกล้าทูนดินพาน ๑ เข้าไปวางไว้ข้างที่นอน เป็น
วิธทานผู้ใหญ่จะให้พรทั้ง ๒ ซึ่งทำการมงคล ให้มี
ผดน้ำใจใสสะอาดอยู่เย็นเป็นสุขดัง อุทก ขาวา และผัก
ให้น้ำใจรักกันหนักหน่วงดุจศิลา ถ่วงานนี้เพื่อจะ
เลี้ยงว่าทั้ง ๒ จะมีความเจริญถาวรไปภายหน้า ขย
ให้ถ่วงางอกงามบริบูรณ์ เจ้าแก่ทั้ง ๒ ผู้มีตระกูลวาง
หมอนหนุนศีรษะเรียง หูยงให้นอนซ้ายขวาให้นอน
ขวาตามตำราโบราณ ทั้ง ๒ เจ้าแก่ผู้มีเมียนอนเป็น
ดังเขปแล้วให้สินพรตามสมควร เอาถ่วงามา

ประมวลโปรยในพื้นดิน ถ้าตัวรางออกงามยิ่งก็มาก
 คันวันนั้นฉันมีมะโหรีรด้อมหอเป็นเพื่อนเจ้าบ่าว หรือบาง
 ที่ไม่มีอยู่เยียบๆ ฤกษ์ที่จะส่งตัวเจ้าสาวไปอยู่กับ
 เจ้าบ่าวที่เรือนหอ เป็นฤกษ์อีกอย่างหนึ่ง ตามคำรา
 ที่เรียกว่าวันเรียงหมอน ถ้าแก่จึงจะส่งตัวเจ้าสาว
 ให้เจ้าบ่าว บางที่เจ้าบ่าวต้องนอนเฝ้าหออยู่คนเดียว
 หหลายวัน บางที่ฤกษ์ส่งตัวเจ้าสาวกับฤกษ์ทำการ
 มงคลรวมวันเดียวกันในวันนั้น ถ้าแก่ก็นำเจ้าสาว
 มาส่งให้แก่เจ้าบ่าวที่เรือนหอ ในเวลายามหนึ่งหรือ
 ยามเศษ

และทุกวันนี้วิธีที่ให้เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวเข้าไปเล่น
 ฝัให้อุ้มย่าตายายในเรือนบิดามารดาหญิง และให้
 เจ้าสาวฟังสดธารณะได้บาตรกับเจ้าบ่าวนั้น ไม่ใคร่
 จะมีผู้ใดทำ เพราะจะคิดเห็นไปว่าเป็นที่ละอายแก่เจ้า
 สาวมาก พิเคราะห์ดูที่ถูกแต่ก็เห็นว่าของโบราณ
 ทำนทำนานนั้นเป็นการถูกมาก แต่การชักหน้าพวกเจ้า

บ้างเจ้าสาวเล่นกันวันเรึงเกินไป การรทน้ำเจ้าบ่าว
เจ้าสาว ที่ทำกันโดยมากทุกวันนี้เป็นการตีสมควร
แก่การวิธามะมงคลแล้ว เมื่อเวลาได้ฤกษ์จะส่งตัว
เจ้าสาวนั้น บิดามารดาก็ส่งต้อนรับหลานสาวให้มี
การฉนบนอบยำเกรงเจ้าบ่าว แล้วให้เจ้าแก่ ๒ คน
๓ คน พาเจ้าสาวไปส่งเจ้าบ่าวที่เรือนหอ เจ้าแก่ให้เจ้า
สาวกราบเจ้าบ่าว แล้วคณาดยเข้าไปนั่งอยู่ในม่าน
เจ้าบ่าวก็เคารพไหว้เจ้าแก่เป็นคำนับแล้ว เจ้าแก่ให้
เจ้าบาวยืมมือเข้าไปในม่าน ให้เจ้าสาวยืมมือมาจับ
เกี่ยวกันได้ แสดงความว่าได้ยอมยกทั้ง ๒ ให้เป็นคู่
สามีภรรยา แล้วเจ้าแก่สอนให้เจ้าสาวกราบหมอน
ผู้ชาย แล้วนอนลงในเบ้องที่ของเจ้าสาวก่อนเจ้าบ่าว
เพื่อจะให้เป็นลัทธิให้เจ้าบ่าวมีความยำเกรงเจ้าสาว
แล้วสอนเจ้าสาวว่า เมื่อเวลาจะนอนพร้อมกันสืบไป
ให้กราบบาทเจ้าบ่าวเสียก่อนทุกวัน จะได้เป็นศรีแก่
ตนมีความเจริญไปภายหน้า เสร็จการส่งสอนกัน

แล้ว เจ้าแก้วก็ออกไปนั่งพูดกับเจ้าบัว พุดจาปาก
 ฝั่งเจ้าสาวว่ายังเป็นเด็กเล็กไม่รู้อะไร ให้เจ้าบัวส่ง
 สอนไปตามชอบใจเถิด เสร็จแล้วเจ้าแก้วเจ้าบัว
 ออกไปจากเรือนหอ เจ้าบัวก็ไหว้เคารพเจ้าแก้ว
 ฝ่ายเจ้าสาวนั่งอยู่ใน ม่านดุก ออกมาจะตามเจ้าแก้วไป
 เจ้าแก้วต้องกลับมาพุดจาเจ้าโถมปลอบเจ้าสาว ไป
 กว่าจะเป็นการเรียบร้อยกันได้ บางทีเจ้าสาวมีความ
 กระต้างท้วงหน้าระวังหลังอยู่ ก็ขัดแย้งต่อเจ้าแก้ว
 ไม่ยอมอยู่ในเรือนหอจะตามเจ้าแก้วออกไป ถึงเจ้า
 บัวต้องนั่งขวางมีคประคอง หรือจับมือฉวยชายผ้าห่ม
 เจ้าสาวไว้ก็มีอยู่บ้าง เจ้าแก้วออกมาจากเรือนหอแล้ว
 เจ้าบัวกับเจ้าสาวก็อยู่ด้วยกันสองต่อสอง เป็นวิธี
 ของเจ้าบัวที่จะมีความอุปการะพุดจากับเจ้าสาวในที่ลับ
 ค้าง ๆ กัน ยากที่จะอธิบายให้ชัดแจ้งได้ แต่พิเคราะห์
 ดูเจ้าสาวคุณคนไข้มมีความทุกข์ด้วยโรค บ่อยเจ็บเป็น
 ขรรมคา เจ้าบัวคุณหมอดังคริครองประกอบยา

ยักเยื้องหลายขนาน ถ้ายาขนานใดถูกโรคแล้วผู้
 ทุกข์ได้โดยโรคนั้นก็ชนะบารหายทุกข์ได้โดยเร็ว.
 จบการวิวาทะมงคลไทยแต่เท่านี้.

การวิวาทะมงคลชาวเมืองพหุลุงสงขลา

ดำเนินความว่า ถ้าบิตามารดาฝ่ายชายเห็นสมควรจะขอบุตรสาวผู้ใดทำการวิวาทะมงคล กับบุตรชายของตนแล้ว ถึงวันฤกษ์ดี บิตามารดาฝ่ายเจ้าบ่าว จึงแต่งให้เจ้าแก่ไปเยี่ยมถามบิตามารดาฝ่ายเจ้าสาวว่า คนนั้น ๆ จะมาขอลูกสาวทำการวิวาทะกับบุตรชายคนนั้นจะได้หรือไม่ได้ ถ้าบิตามารดาเจ้าสาวจะไม่ให้ก็กล่าวคำวากับผู้เฒ่าผู้แก่ว่า บุตรสาวยังเด็กเล็กอยู่ยังไม่รู้จักการเหยาเรือน อย่าเพิ่งมาขอเลย ถ้าจะให้ก็ทำให้แต่งงานหมากมาตามประเพณีเกิด จะควรทำการวิวาทะมงคลด้วยกันได้หรือไม่ได้ก็สุดแล้วแต่หมอยะบรูณทนาย เจ้าแก่ที่มาเยี่ยมก็กลับบอกกับบิตามารดาเจ้าบ่าว ตามคำบิตามารดาเจ้าสาวกล่าววานั้น ครั้นได้วันดี บิตามารดาเจ้าบ่าว

ก็จัดหาขันธียบของนักษัตริ ๓ ชั้น แล้วเอาพลูทั้งกำ
 หมายทั้งถูกดำดัมไว้ลงในขันเต็มทั้ง ๓ ชั้น แล้วจัด
 หาเถาแก่ที่เป็นคนมีตระกูลตามสมควร ๒ คน ๓ คน
 กับคนถือขันหมาก ๓ คน ข้าราชการไปเรือนบิดา
 มารดาเจ้าสาว ๆ ก็จัดแจงปูโต๊ะอ่อนปูพรมรับขัน
 หมาก เถาแก่ผู้นำนขันหมากไปนั้น ก็เอาขันหมาก
 วางลงบนโต๊ะอ่อนหรือบนพรมแล้ว ก็กล่าวถ้อยคำ
 ปราศรัยผูกไมตรีเป็นที่ตกลงกัน บิดามารดาเจ้าสาว
 ก็รับถ่ายเอาหมากพลูในขันไว้ เถาแก่ก็ถอยกลับไป
 บิดามารดาเจ้าสาวก็เอาหมากพลูที่มาสอดถูกต่างนั้น
 แจกให้ตามบรรดาญาติพี่น้องอันสนิท แล้วปรึกษา
 หารื้อกันว่า คนนั้นให้เถาแก่มาขอบุตรสาวทำการ
 วิชาหมงคลนแก่บุตรชายคนนั้น บรรดาพวกพี่น้อง
 ทั้งปวงจะเห็นประการใดบ้าง ถ้าเจ้าสาวเป็นคนประ
 พณีการชั่วหรือเป็นคนเกียจคร้าน ไม่ทำมาหากิน
 ญาติพี่น้องทั้งปวงก็ไม่ยอมให้ ถ้าเจ้าสาวเป็นคนประ

พฤติกรรมทำมาหากินสุจริตแล้ว ญาติพี่น้องทั้งปวง
ก็เห็นดีควรจะทำการวิواهرมงคลด้วยกันได้ ครั้นอยู่
มา ๘ วัน ๑๐ วัน บิดามารดาเจ้าบ่าว ให้เฝ้าแก่ไป
ถามบิดามารดาเจ้าสาวว่า ที่มาขอบุตรสาวไว้นั้นได้
ปรึกษาตกลงกันอย่างไร ถ้าบิดามารดาเจ้าสาวจะ
ไม่ยอมยกบุตรสาวให้ก็ตอบว่าได้ตามบุตรสาวดูแล้ว
บุตรสาวว่าไม่สมควรรักใคร่กับชายคนนั้น บางทีก็พูด
ว่าปรึกษากับญาติพี่น้องๆ เขาไม่เห็นด้วย ถ้าจะให้
บิดามารดาเจ้าสาวก็กล่าวคำวาทกับผู้เฒ่าผู้แก่ว่า ได้
ปรึกษาญาติพี่น้องเห็นดีพร้อมกันแล้ว ถึงวันนั้นก็ให้
มาขันหมากบรรณสัก ๓๐ ขัน ๕๐ ขันตามคุณานุรูป
ของเจ้าบ่าวเจ้าสาว เฝ้าแก่ก็กลับไปแจ้งความกับ
บิดามารดาเจ้าบ่าว ตามคำบิดามารดาเจ้าสาวกล่าว
นั้น บิดามารดาเจ้าบ่าว ก็แต่งให้คนไปแจ้งแก่บิดา
มารดาเจ้าสาวว่า ณวันเนิ่นค่อนนั้นชนแรมเท่านั้น
เป็นวันที่ จะให้เฝ้าแก่นำขันหมากบรรณไป ฝ่ายบิดา

มารดาเจ้าสาวก็จัดแจงเตรียมหาของสำหรับไว้
ที่จะรับเลี้ยงตามสมควร

ครั้นถึงกำหนดวันดี บิดามารดาเจ้าสาวก็จัดขึ้น
สืบต่อนักขัต ๓ วัน นอกกว่านั้นใช้ขันเดว ๓๐ วัน
หรือ ๕๐ วัน แต่ขันสืบต่อนักขัต ๓ วันนั้น เรียก
ว่าขันหัวขัน ๑ ขันคางขัน ๑ ขันคอขัน ๑ ใช้มากส่ง
ปอกเปลือกแล้วทั้งลูก แล้วเอาพลูดำคั้นเป็นยอค
ขันไปเอาหมากใส่ไว้กลางขันทั้ง ๓ ขัน นอกแต่นั้น
ใช้หมากส่งทั้งเปลือกกับพลูพอเต็มขันแล้วเอาแพร
ต่างสี คดุมขันหมากหัว ขันหมากคาง ขันหมากคอ
รวม ๓ ขัน ขันหมากพลทั้งนั้นคดุมผ้าลายดีเล็กน้อย
ครั้นแต่งขันหมากแล้ว ก็จัดคนเฝ้าแก่ผู้ชาย ๔-๕
คน ผู้หญิง ๔-๕ คน กับหมอดำหรับที่จะดูบุรณ
ทายคน ๑ กับผู้หญิงถือขันหมากครบแต่งตัวสะอาด
เรียบร้อยทุกคน ครั้นได้ฤกษ์ก็ยกขันหมากไป บิดา

มารดาเจ้าบ่าวก็ไปด้วย ครั้นไปถึงบันไดเรือน
 บิดามารดาเจ้าสาว ให้คนเอามื้อน้ำมันค้อออกไป
 ยืนคอยประพรมชั้นหมากอยู่ที่บนชานเรือนริมบันได
 แล้วคนที่ถือชั้นหมาก ๓ ชั้นนั้น ก็ถือเตยเข้าไปตั้ง
 ไว้ที่พรมหรือผ้าขาวในประธานเรือนบิดามารดาเจ้า
 สาว แต่ชั้นหมากพุดนั้นวางไว้บนเสื่ออ่อนข้างนอก
 แล้วบิดามารดาเจ้าสาวก็จัดสำรับคาวหวาน ^๕ ^๕ ^๕
 เก้าแก่และพวกถือชั้นหมากทั้งนั้นเสร็จแล้ว ๆ พวก
 ถือชั้นหมากทั้งนั้นก็กลับไป ฝ่ายบิดามารดาเจ้าบ่าว
 กับบิดามารดาเจ้าสาวและเก้าแก่พร้อมด้วยญาติพ
 นองทั้ง ^๕ ๒ ฝ่าย ก็เรียกหมอลงมาข้างเจ้าบ่าว ๑ เจ้า
 สาว ๑ ข้างจะคนบอกปีเดือนวันคืนขึ้นแรมเวตนาชาติ
 เจ้าบ่าวเจ้าสาวให้หมอลงดูจุลศักราช หมอล้คำ
 นวณดูนาคสัมพงษ์ และลักษณะชาตาเจ้าบ่าวเจ้า
 สาวทั้ง ๒ ถ้าเห็นว่าไม่ถูกต้องกัน บิดามารดาเจ้า
 สาวก็กล่าวคำว่าจะแต่งให้อยู่ด้วยกันไม่ได้ เพราะปี

เดือนวันคืนไม่ถูกต้องกัน ถ้าเห็นว่ดักษณะจันทร์
เกาะกุมถูกต้องกันดีแล้ว บิดามารดาเจ้าสาวก็กำ
หนดกับบิดามารดาเจ้าบ่าวว่า หมอให้ทำการบั้น
การมงคลวิวาหระออกให้ ให้มาขันหมากใหญ่ตามประ
เพณีเกิด แล้วบิดามารดาเจ้าสาวก็กล่าวคททอคิดิน
สอดขันหมากกับบิดามารดาเจ้าบ่าว ต่อหน้าผู้เฒ่าผู้
แก่ และหมอทั้ง ๒ คนว่า จะเอาทองคำ ๕ คำดั่ง
หรือ ๓ คำดั่ง หรือ ๒ คำดั่งหรือคำดั่ง ๓ เงินดัก
๒๐๐ เหยียบ หรือ ๓๐๐ เหยียบ หรือ ๕๐ เหยียบ
ผ้าขาวดัก ๕ พับ หรือ ๓ พับ รูปเทียนตั้งตะ ๕ แพ
หรือตั้งตะ ๓ แพ ขันหมากดัก ๑๕๑ ขัน หรือ ๓๐๑
ขัน หรือ ๕๓ ขัน ตามคุณานุรูปคนทั้ง ๒ ฝ่าย
บิดามารดาเจ้าบ่าวกัรับตามคำบิดามารดาเจ้าสาวคท
ทอ แล้วบิดามารดาเจ้าบ่าวเจ้าสาว ก็กลับไปบ้าน
แล้วบิดามารดาเจ้าบ่าวเจ้าสาว ก็ไปมาหาสู่เยี่ยม
เยียนถามข่าวทุกข์สุขซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

ครั้นถึงกำหนดปีที่มงคลวิสาขออกให้ ตามหมอบ
 ดูทำนายไว้เนั้น บิดามารดาเจ้าบัวเจ้าสาว ก็ให้หมอบ
 คำนวณหาวันดีที่จะทำการวิสาขหะมงคล ครั้นหมอบคํ
 นวนดูรู้ว่า ต่อวันนั้นเดือนนั้นขึ้นแรมเท่านั้นเป็นอุดม
 ฤกษ์ดี แล้วบิดามารดาเจ้าบัว ก็ไปจัดแจงปลูก
 เรือนหอที่บ้านบิดามารดาเจ้าสาว ตามสมควรเสร็จ
 แล้ว บิดามารดาเจ้าบัวเจ้าสาวก็จัดแจงปลูกเป็น
 โรงใหญ่เรียกว่าโรงมัต ตระเตรียมซื้อหาสิ่งของจะ
 ทำการ แล้วบิดามารดาเจ้าบัวเจ้าสาว ก็จัดแจง
 แต่งตำรับของหวาน ยกไปให้ตามพวกญาติพี่น้อง
 และพระหลวงขุนหมื่นและกรมการผู้มีบรรดาศักดิ์
 เป็นการบอกแขกช่วยทำการวิสาขหะมงคล ตามสม
 ควรทั้ง ๒ ฝ่าย แล้วบิดามารดาเจ้าบัวจัดหมากของ
 เอาไปให้บุตรขุนนางที่หนุ่ม ๆ บอกเป็นเพื่อนบัว
 ตามสมควร แล้วก็จัดแจงเสิร์ฟข้าวคาวหวานเครื่อง
 ตำรับเลี้ยงแขกไว้พร้อมแล้ว ก็จัดที่แต่งขันหมาก

คาคเพทานด้วยผ้าขาวปูพรมปูผ้าขาว แล้วเอาชั้นหมาก
 วางลงบนพรมบนผ้าขาว ใช้ชั้นสิบสองนักษัตร ๓ ชั้น
 ชั้นหมากพล ๑๕๓ ชั้น หรือ ๓๐๓ ชั้น หรือ ๕๓ ชั้น
 วางลงไว้บนพรมพร้อมกันแล้ว เชิญเก้าเก้าที่เข้าใจ
 การมาให้จัด ถ้าคัมภีร์เป็นยอคพนมขึ้นไป ใช้หมาก
 ส่งปอกแล้วทั้งดูก็ได้กต่างชั้นทั้ง ๓ ชั้น แล้วเอาแพร
 อย่างดีดีต่าง ๆ กันคลุมลงทั้ง ๓ ชั้น แต่ชั้นหมากพล
 ทั้งนั้นได้หมากพลุเต็มทุกชั้น เอาผ้าตายเบ็ดทุกชั้น
 แล้วจัดเหล้าถึง ๓ ไก่ต้มตัว ๓ เป็ดต้มตัว ๓ ชูบ
 เทียนข้าวเหนียวข้าวเจ้าขนมพร้อม ใส่ในโต๊ะปัดผา
 ซี่ดำรับ ๓ เรียกชื่อว่าขันวัดตาม เอามะพร้าวอ่อน
 ปอกเปลือกแล้ว ๓ ผลโต๊ะ ๓ ถ้วยสุกโต๊ะ ๓ ถ้วย
 คัดเป็นท่อน ๆ โต๊ะ ๓ ทองคำใส่พานถม เงินใส่ขันถม
 ครั้นจัดชั้นหมากเสร็จ แล้วก็เลี้ยงศุภญาตัพันธ์
 ผู้ที่มาช่วยการ และคนที่จะถือชั้นหมากก็ต้องเอา
 หมากพลุไปบอกออกปากอวดกัน ครั้นรุ่งขึ้น

เข้าเป็นวันมหาศีลชโยคอุคตฤกษ์ดีแล้ว ก็จัดผู้หญิง
มีตระกูลให้ถือขันหมากหัว ขันหมากคาง ขันหมาก
คอ ๓ ขัน แต่ขันหมากพดทั้งนั้นให้ผู้หญิงสาว ๆ
แต่งตัวสะอาดเรียบร้อยถือคนละขัน ครั้นได้ฤกษ์
หมอด้นฆ้องแล้ว เอาแก้วเป็นคนที่คุมตระกูลประมาณ
๕ คน ๖ คน ออกเดินนำหน้าขันหมาก แต่ขันหัวคาง
คอทั้ง ๓ ขันนั้น ต้องมีคนกางร่มปักคางคาวไปทั้ง ๓
ขัน แล้วก็ออกเดินเป็นลำดับเรียงตัวกันไป คู่เป็น
จังหวะเรียบร้อย มีผู้ชายถือปืนเดินเคียงข้าง ๆ ละ
๘ คน ๑๐ คน แล้วจัดหมากพดได้ขันถมเล็ก ๆ ให้
คนที่เข้าใจ ถือไปเรือนบิดามารดาเจ้าสาวก่อนเป็น
ขันหมากบอก ให้รู้ว่าคนมาน้อยเท่านั้นจะไปถึงเวลา
นั้น บิดามารดาเจ้าสาว จะได้จัดแจงการรับรองให้
พอตามธรรมเนียม ครั้นขันหมากเดินพ้นประตูบ้าน
เจ้าบ่าวออกไปถึงกลางถนน แล้วก็ยิงปืน ๔ นัด ๕
นัด เพื่อจะให้รู้ไปถึงบ้านเจ้าสาว ว่าคดีกระบวนขัน

หมากเดินแล้ว ครั้นไปถึงประตูบ้านเจ้าสาวก็ยั้ง
 อีกครั้งหนึ่งแล้วก็เดินเข้าไปถึงบันไดเรือน ฝ่ายบิดา
 มารดาเจ้าสาว ก็แต่งให้เต้าแก่ถือหมอนำมนต์ออก
 ไปคอยรับอยู่ที่บันไดเรือน ครั้นขึ้นหมากถึงแล้วก็
 เขานำมนต์ประพรมขึ้นหมากทุก ๆ ชั้น แล้วก็นำขึ้น
 หมากเข้าไปข้างใน แต่ชั้นวัดด้ามกับชั้นหมาก ๓ ชั้น
 กับพานใส่ทอง ชั้นใส่เงินนั้น ผู้ถือต้องถือเดินไป
 วางที่บนพรมบนผ้าขาวในห้องเรือนแล้วญาติผู้ใหญ่
 ฝ่ายเจ้าสาวก็จุดเทียนชั้น ๒ เต็ม เป็นเทียนเจ้าบ่าว
 เต็ม ๓ เทียนเจ้าสาวเต็ม ๓ ประกาศบูชายายยัก
 เดินเสร็จแล้ว ก็จัดแจงดำรับคาวหวานเลี้ยงดูเก่า
 แก่และคนถือชั้นหมากเสร็จแล้วก็กลับไป ฝ่ายข้าง
 บิดามารดาเจ้าบ่าว ก็จัดแจงแต่งตัวเจ้าบ่าวให้หมอบ
 เสกน้ำมันใส่ผมเสกแป้งผัดหน้า เสกสั้ผึ้งสั้ปาก แล้ว
 ก็ปลูกเสกพาราศรีขึ้นให้เป็นที่รักแก่คนทั้งปวง แล้ว
 ก็จัดดำรับคาวหวานเลี้ยงดูพวกผู้ชายเก่าแก่และเพื่อน

บ่าวเสวีจ เจ้าบ่าวก็นุ่งผ้าใส่เสื้อแต่งตัวเสวีจแล้ว
 พอได้ฤกษ์ดีในเวลาดำเช้า ก็แก่แก่นำเจ้าบ่าวลงจาก
 เรือขึ้นไป เพื่อนบ่าวก็เดินห้อมล้อมเจ้าบ่าวไป พอ
 ออกจากประตูบ้านก็ยิงปืนครั้งหนึ่ง ๙ นัด ๓๐ นัด ไป
 ถึงกลางทางก็ยิงครั้งหนึ่ง ๙ นัด ๓๐ นัด ไปถึงประตู
 บ้านเจ้าสาวยิงครั้งหนึ่ง ๒๐ นัด ๓๐ นัดบ้าง ฝ่ายพวก
 เจ้าสาวก็ยิงรับ ๒๐ นัด ๓๐ นัดเหมือนกัน พวกเจ้า
 สาวก็บิดประตูบ้านไว้ แล้วเจ้าบ่าวก็ให้คนเอาเงิน
 ให้ผู้บิดประตู ประมาณสัก ๔ ย่าไป ๕ ย่าไป ๆ หนึ่ง
 ๕ คือเงินรูเบีย ๓ ตั้งนายประตูก็เปิดประตูให้ ก็
 แก่แก่นำเจ้าบ่าวเลยเข้าไปถึงบันได บิดามารดาเจ้า
 สาวก็แต่งตัวบุตรหรือหลานที่ยังไว้จุกออกไปคอย
 ดั่งเท้าให้เจ้าบ่าว

ครั้นเจ้าบ่าวไปถึงแล้ว เด็กนั้นก็เอาขันถมหรือ
 ขันเงินตักน้ำดั่งเท้าให้เจ้าบ่าว เจ้าบ่าวก็เอาเงินให้เด็ก
 นั้นประมาณ ๑๔-๑๕ ย่าไป แล้วก็แก่แก่ฝ่ายเจ้าสาว

ก็เอากันชิงทางรับเจ้าบ่าว จูงมือขึ้นไปโรงมัตและ
 ที่โรงมัตนั้นคาดเพดานบุพรมตั้งมาตัว ๑ เครื่อง
 บุชาพระเทียน ๘ เต็ม หมากร ๘ คำ ดอกไม้ ๘ ดอก
 หมอนใบ ๑ เอาหมากร ๓ คำ เทียน ๓ เต็ม เงิน
 ๓ ถั่ง วางเรียงไว้บนหมอน พวกญาติพี่น้องของ
 เจ้าสาวก็มาคอยรับอยู่ที่นั่น ครั้นเจ้าบ่าวถึงโรงมัต
 แล้วเจ้าบ่าวก็กราบพระสงฆ์ ๓ คน แล้วกราบลงอีก
 หน ๑ แล้วเอามือกวาดหมากกับเงินซึ่งอยู่บนหมอน
 ข้างซ้าย แล้วกราบลงหน ๑ กวาดหมากและเงิน
 ข้างขวา แล้วกราบลงหน ๑ กวาดหมากและเงิน
 กลางหมอนเข้ามาหาตัวแล้วกราบอีก ๓ หนรวมเป็น
 ๘ หน แล้วเอาใบพลู ๓ ใบดับเทียนข้างซ้ายดับเทียน
 ข้างขวาดับเทียนกลางหมอน แล้วเอ็กแกข้างเจ้าสาว
 ก็ออกไปจูงมือเจ้าบ่าวเข้าไปในห้องที่เจ้าสาวอยู่ เจ้า
 บ่าวต้องเสียเงินค่าเปิดประตูห้องอีก ประมาณ ๔-๕
 บาทไป ครั้นเจ้าบ่าวเข้าไปถึงในห้องแล้ว เจ้าสาวก็เอา

ผ้าเสื้อให้เจ้าบ่าวผัดแล้ว เอาแก้มึงให้เจ้าสาวกราบ
 เจ้าบ่าว ๓ คน แล้วเอาแก้มึงพาเจ้าบ่าวเจ้าสาวออก
 ไปที่โรงมัต ให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวนั่งบนพรมที่ตั้งบายศรี
 เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวต่างหมอบชิดใกล้กัน พวกญาติ
 พี่น้องและเจ้าแก่เพื่อนบ่าวทั้งนั้น ก็นั่งล้อมโดยรอบ
 ตาหมอกก็ชักวงสายสิญจน์ แล้วก็จุดเทียนค่านับครุ
 ตั้งสักเค นโมจบแล้ว ก็กล่าวถ้อยเชิญขวัญเจ้าบ่าว
 เจ้าสาว ดังนี้ซึ่งไชยโห่ร้องเป็นการเอิกเกริก แล้ว
 เปิดคลุมบายศรีเวียนเทียน ตาหมอกก็ว่า ชยันโต
 ไปรยข้าวตอก เวียนได้ ๘ รอบ ๘ รอบ แล้ว
 ดับเทียนโบกควันไปข้างเจ้าบ่าวเจ้าสาว แล้วตาหมอ
 ก็เอาธูปธูปตักน้ำมะพร้าวอ่อนให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวกิน
 คนละธูป แล้วเอาแก้มึง ๒ ผ่ายก็อวยไชยมงคล
 ให้พร แล้วก็เอาเงินเจิมขวัญคนละ ๒๐ ย่าไปม้าง
 ๓๐ ย่าไปม้าง คนละ ๒๐ เหยียญม้าง ๓๐ เหยียญม้าง
 คนละ ๖๐ เหยียญม้าง ๘๐ เหยียญม้าง ตามฐาน้ำ

นุรูป ครั้นเสร็จในการทำขวัญแล้ว เจ้าสาวก็กลับเข้า
 ข้างใน เจ้าม่าวก็จัดสำรับควาหวานเหล้าข้าวเลี้ยงคู่
 เก้าแก่และเพื่อนม่าว เป็นการสนุกอย่างยิ่ง แล้วข้าง
 บิดามารดาเจ้าสาว ก็จัดของแถมพกให้แก่เก้าแก่
 และเพื่อนม่าว บรรดาที่ได้เจิมขวัญตามมากและ
 น้อยทั่วทุกคน แล้วต่างคนต่างก็กลับไปบ้าน ฝ่าย
 เจ้าม่าวก็กลับเข้าไปในห้องที่เจ้าสาวอยู่ เจ้าสาวก็
 ให้อยกสำรับควาหวานให้เจ้าม่าว แล้วเจ้าสาวก็เข้าไป
 เปิดฝาตู้ฝ้าถ้วย นึ่งคอยปฏิบัติเจ้าม่าวอยู่จนรับ
 ประทานแล้ว ๆ เจ้าม่าว ก็ถอดแหวนใส่ในพานผ้าเช็ด
 มือให้เจ้าสาววงหนึ่ง ครั้นเวลายืนใกล้จะค่ำ ให้
 นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ ๕ รูปรดน้ำมนต์ ครั้นเวลาค่ำ
 รับประทานอาหารแล้ว ประมาณยามเศษเก้าแก่
 ก็นำเจ้าสาวออกไปส่งให้เจ้าม่าวที่ในห้อง นึ่งอยู่
 ประมาณครู่ ๓ เก้าแก่ก็กลับไป เจ้าสาวก็อยู่กับ
 เจ้าม่าวที่ในห้อง ๒ คน ต่างวิธีที่จะกล่าวถ้อยพูด

เพิ่มความบริพัตรซึ่งกันและกัน เป็นที่เกษมสันต์สุข
 ขึ้นทุกคืนวัน การวิواهرมงคลชาวเมืองพัทลุงสงขลา
 เรียบเรียงมาเป็นดั่งเขปแต่เท่านั้น

การวิวาหะมงคลของลาวพุงดำ

ธรรมเนียมการวิวาหะมงคล ในประเทศเมือง
เชียงใหม่เมืองนครจำปาสงเมืองคำม่วนเมืองน่าน และ
ที่เรียกว่าลาวพุงดำนั้น บรรดาเจ้านายท้าวพระยา
ราษฎรที่มีบุตรสาว ถ้าเห็นว่าบุตรสาวของตนสมควร
จะทำการวิวาหะมงคลแก่บุตรชายของผู้ใด ที่บิดา
มารดาหญิงมีใจรักใคร่นั้น ครั้นถึงวันฤกษ์ยามดี
บิดามารดาหญิง ก็พูดจากับบิดามารดาชายนั้นว่า จะ
ขอเอาบุตรชายไปเป็นบุตรเขย ฝ่ายบิดามารดาชายก็
บอกปัดเตือนวันคืนบุตรชายของคนนั้น ให้แก่บิดา
มารดาหญิง ๆ ก็บอกปัดเตือนวันคืนบุตรสาวตนให้แก่
บิดามารดาชาย ต่างคนก็หาหมอโหรมาดูปัดเตือน
วันคืนบุตรที่จะทำการวิวาหะมงคล ถ้าไม่ถูกต้องกัน
ก็พูดจาบอกกล่าวกันว่าปัดเตือนบุตรชายหญิง ซึ่งจะ

ทำการวิวิธะมงคลไม่ถูกต้องกัน จะให้ทำการวิวิธะ
 มงคลด้วยกันไม่ได้ ถ้าถูกต้องตามคำราศีเป็นที่ตกลง
 พร้อมกันแล้ว บิตามารดาชายหญิงทั้ง ๒ ฝ่ายก็หา
 วันฤกษ์ยามดี กำหนดทำการวิวิธะมงคลบุตรชาย
 หญิงด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย ครั้นถึงกำหนดวันฤกษ์ดี
 บิตามารดาฝ่ายชายหญิง ต่างคนบอกญาติพี่น้องมา
 ประชุมพร้อมกัน ที่บ้านเรือนบิตามารดาชายหญิงทั้ง
 ๒ ฝ่าย แล้วบิตามารดาฝ่ายหญิงก็จัดขันหมากขันพลู
 ๘ กรวย เทียน ๘ คู่ ข้าวตอกดอกไม้ขัน ๓ เรียกว่า
 ขันไกวผี แล้วจัดขันอีก ๒ ขันมีเทียน ๘ คู่ ข้าวตอก
 ดอกไม้ เรียกว่าขันขออนุญาติบิตามารดาฝ่ายชาย
 คนละขัน ให้ญาติพี่น้องเจ้าแก่ฝ่ายหญิงไปให้แก่มิดา
 มารดาชาย แล้วบิตามารดาชายรับเอาสิ่งของไว้ แต่
 เทียนดอกไม้หมากพลูของไกวผีนั้นบิตามารดาชายแบ่ง
 ไว้ ๔ คู่คืนให้เจ้าแก่และญาติฝ่ายหญิงกลับไป ๔ คู่
 เมื่อเวลาเจ้าแก่หญิงเอาสิ่งของไหว้ผีและขันหมากไป

ขอขานันนิทมารดาญาติพี่น้องชายพร้อมกัน ได้จัด
 ดำรับควหาวนเหล้าขาวเลี้ยงดูตามสมควร แล้วเก็บ
 แก้วฝ่ายชายก็นำเจ้าบ่าวกับเพื่อนบ่าวและญาติพี่น้อง
 เจ้าบ่าว ไปบ้านนิทมารดาหญิงพร้อมกับเก็บแก้วญาติ
 พี่น้องฝ่ายหญิง ในวันเวลาเดียวกันนั้น นิทมารดาฝ่าย
 หญิงก็จัดให้เก็บแก้ว ๓-๔ คนมาคอยรับเจ้าบ่าวอยู่ที่
 ประตูบ้าน ครั้นเจ้าบ่าวไปถึงประตูบ้าน แล้วเก็บแก้ว
 เจ้าบ่าวก็พูดจากับเก็บแก้วเจ้าสาวว่านำเอาแก้วมาให้
 แล้วตั้งคองคดอยู่ดั่งมีสุข เก็บแก้วเจ้าสาวก็ตอบว่าดีแล้ว
 จะได้เป็นไชยมงคลขอรับเอาไว้ เก็บแก้วเจ้าสาวก็จึงมือ
 เจ้าบ่าว ไปขึ้นเรือนนิทมารดาเจ้าสาว นิทมารดา
 เจ้าสาวแต่งขันขอพรญาติพี่น้องไว้ ให้พอกับญาติ
 พี่น้องที่สมควรจะให้เจ้าบ่าว เจ้าสาวขอพรนั้นตาม
 มากและน้อย มีข้าวตอกคอกไม้เทียน ๔ คู่ แล้วให้
 เจ้าบ่าวเจ้าสาวมาพร้อมกัน ต่างคนต่างหยิบขันข้าว
 ตอกคอกไม้เทียนไปให้แก่บิดามารดาญาติพี่น้องผู้ใหญ่

ทุกๆ คนแล้ว ก็ยกมือให้วชิรพรทั่วกัน ฝ่ายญาติ
 พี่น้องที่ได้รับขันธพรแล้ว ต่างคนก็ให้สินพรแก่
 เจ้าบ่าวเจ้าสาวเสร็จแล้ว บิดามารดาชายหญิง
 เชิญแก้วบ้านมาเป็นพยานด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แก้วบ้าน
 ถามชายเจ้าบ่าวว่าทรัพย์สินสิ่งของเจ้าบ่าวมีมาส่งเจ้าสาว
 เป็นทุนทำมาหากินเท่าใด ถ้าชายมีทรัพย์สินสิ่งของ
 ตนทำมาหาได้มีมาเท่าใด ก็บอกให้แก้วบ้านทำบัญชี
 ไว้ตามมากแฉะน้อย พร้อมด้วยเจ้าแก้วญาติพี่น้องทั้ง
 ๒ ฝ่าย ถ้าชายไม่มีทรัพย์สินสิ่งของ ก็บอกว่าไม่มีสิ่งใด
 จะช่วยกันทำมาหากินเลี้ยงกันไป ญาติพี่น้องฝ่าย
 หญิงก็จัดดำรับคาวหวานเหล้าข้าวเลี้ยงดูจ้อย ช้อนกัน
 จ้อย ช้อน นั่นคือหมอบ่าปี หมอขับดำตาม เพศผู้ดำ
 ตามสมควรแก่เวลา แล้วเจ้าแก้วกับญาติพี่น้องทั้ง ๒
 ฝ่ายก็ต่างคนต่างไปบ้าน ฝ่ายเจ้าแก้วเจ้าสาวจัดที่ซ่อมปู
 เสื่อที่นอนหมอนมุ้ง แล้วพาเจ้าสาวไปไว้ในช่อม้านั้นๆ
 คือห้องเรือนของบิดามารดาเจ้าสาวนั่นเอง ทำเป็น

ฝากไว้แต่จะเพาะห้องหนึ่งสองห้องบ้าง แล้วถ้าแก่
ก็จูงมือเจ้าบ่าวเข้าไปในรั้วหมให้อยู่กับเจ้าสาวสองคน
ถ้าแก่ก็กลับออกมา ครั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวอยู่ด้วยกัน
ครบ ๗ วันแล้ว บิดามารดาเจ้าสาวเรียกตัวเจ้าบ่าว
มาพูดจา มอชนบ้านเรือนที่นาข้างมาโคกกระบือช้ำคน
ให้กับเจ้าบ่าว ให้เขาใจได้ระวังปกปักรักษาทำมาหา
กินต่อไป แต่ทรัพย์สินสิ่งของฝ่ายบิดามารดา จะให้
แก่บุตรชายบุตรสาวเป็นทุนสินทำมาหากินด้วยกันนั้น
บิดามารดาฝ่ายชายฝ่ายหญิงหาได้หยาบยกให้ไม่ ให้
แต่ของตกแต่ง เมื่อเวลาทำการวิวาห์มงคลเท่านั้น
ค่อภายหลังบิดามารดาเจ้าบ่าวเจ้าสาวถึงแก่กรรม
แล้ว เจ้าบ่าวเจ้าสาวจึงจะได้ทรัพย์สินส่วนของบิดา
มารดาตามสมควร เป็นประเพณีการวิวาห์มงคล
ในประเทศไทยทุกวันนี้

การวิวาทะมงคลของลาวพุงขาว

การวิวาทะมงคลเมืองชนบท ลาวพุงขาวฝ่าย
ตะวันออก เดิมมีบิดามารดาข้างผู้ชายให้เจ้าแก่ผู้หญิง
ไปพูดจากับบิดามารดาข้างเจ้าสาวว่า บิดามารดา
เจ้าน่าจะให้มาพูดจากอยากรจะให้บุตรชายมาเป็นลูกเป็น
แก้ว ข้างฝ่ายบิดามารดาเจ้าสาวก็เรียกบุตรสาวมาไต่
ถามต่อหน้าเจ้าแก่ ว่าบุตรชายผู้นั้นให้เจ้าแก่มาขอ
เองจะเอาเขาหรือไม่เอา ข้างบุตรสาวจึงว่าสุดแล้วแต่
บิดามารดาจะเห็นดี เจ้าแก่กับบิดามารดาข้างเจ้าสาว
ก็ปรึกษากันว่าวันใดฤกษ์งามยามดีแล้ว ก็ให้จัดหา
ขันหมากมาตามสมควรแก่กำลัง แล้วเจ้าแก่ก็พา
ไปพูดจากับบิดามารดาข้างผู้ชาย ครั้นถึงวันดีบิดา
มารดาข้างผู้ชาย ก็จัดแจงหมากคำได้พานแล้วพา
สาวมีดบนพานหมาก ให้เจ้าแก่ผู้ชาย ๓ คนถือ

พานหมากไปถึงเรือนเจ้าสาว บิดามารดาเจ้าสาว
ก็จัดแจงรับรองเจ้าแก่ตามสมควร แล้วบิดามารดา
เจ้าสาวก็ไปเชิญญาติพี่น้องมาพร้อมกัน เจ้าแก่ข้าง
ผู้ชาย ก็ยกพานหมาก & คำให้บิดามารดาญาติพี่น้อง
ข้างเจ้าสาวกิน บิดามารดาญาติพี่น้องข้างเจ้าสาว
ก็กินหมาก & คำนั่นแล้ว บิดามารดาญาติพี่น้องข้าง
เจ้าสาวก็ปรึกษาหารือ กำหนดจะเอาสินสอดกับ
เจ้าแก่ข้างผู้ชาย เงิน ๓๐ ตำดั่ง ทองคำหนักบาท
๓ เหล้า & ไข่ปลาหมาก ๓ เนื้อหมาก ๓ ถ้าเป็น
คนขัดสนก็ลดหย่อนผ่อนผันตามสมควรแก่กำลัง
เจ้าแก่ก็ลากลับไปบอกกับ บิดามารดา ข้างเจ้าว่า
บิดามารดาญาติพี่น้องข้างเจ้าสาว จะเอาเงินทองสิ่ง
ของเท่านั้น บิดามารดาเจ้าว่าก็เห็นดีพร้อมกัน
บิดามารดาข้างเจ้าว่าเจ้าสาว ก็หาหม่อมมาตรวจดู
ชาคาราษีข้างเจ้าว่าเจ้าสาว และ ดูวันเดือนฤกษ์
ยามที่จะทำการมงคล ชาคาราษีเจ้าว่าเจ้าสาวถูก

ต้องกัน แล้วหมอก็กำหนดวันเดือนฤกษ์ยามให้ตาม
 สัมควร ครั้นวันดีเก่าแก่เอาดินล่อดเหล้า ๔ ไท ปลา
 หาบ ๑ เนื้อหาบ ๑ ไปส่งให้ บิดามารดาเจ้าสาวแล้ว
 เก้าแก่ก็ตกรับมา ครั้นรุ่งเช้าบิดามารดาเจ้าสาว
 ก็หาหญิงผิวเคียวเมียวเคียวมาจัดพาขวัญ เอาผ้าขาว
 ห่อหมากห่อ ๑ มีหมากพลูจิบ ๔ คำ ยอดคุณ ยอดยอ
 ยอดอ้อย ยอดกกด้วยข้าวต้มกด้วยได้โตะ มีดหมาก
 เต็ม ๑ เอาด้ายดิบทำเป็นสายดำหุ้มหามไป มี
 ผ้าขาวห่มนอก มีกองข้าว ๑ น้ำเต้าน้ำ ๑ เสือผืน ๑
 เสรีจแล้ว ครั้นถึงเวลาฤกษ์ดับบิดามารดาเก่าแก่ ก็
 เรียกบุตรชายออกมากับผู้ชาย ที่ยังไม่มี ภรรยาคน ๑
 เป็นเพื่อนเจ้าสาวถือข้าวตอกร้อยเป็นพวงมาลัยสรวม
 ยอดทองอ่อน ที่ยังไม่คดคนจะยอดนั่งพนมมือเคียง
 กันอยู่ที่พาขวัญ ๆ นั้น คือสำหรับบายศรีปากชาม
 แล้ว หมอก็เรียกขวัญเสร็จแล้ว ก็จัดให้ผู้ชาย
 แยกพาขวัญ ผู้หญิงเด็กอายุ ๑๑ ปี ๑๒ ปี ๑๓ คน หาม

โตะห่อหมาก ๒ คน หาบน้ำเต้าได้น้ำ ก่องข้าว เลือ
 ปูนอนคน ๓ แฉ้วเถ้าแก่ก็พาเจ้าบ่าวกับเพื่อนเจ้าบ่าว
 คน ๓ ถ้อยทอดของส่งรวมข้าวคอกเป็นพวงมาลัยคน
 ตะขอตมาถึงประตูบ้านเจ้าสาว เถ้าแก่ข้างเจ้าสาวก็
 ลงไปปิดประตูไว้ แฉ้วเถ้าแก่เจ้าบ่าวเขาเหล้าขวด ๓
 หมาก ๒ คำให้เถ้าแก่ข้างเจ้าสาว ๆ จึงเปิดประตูให้
 เข้าไป ครั้นมาถึงบันไดเจ้าบ่าวชันขึ้นบนหิน แฉ้ว
 เด็กผู้หญิงเอาน้ำใส่ขันตั้งเท่าให้เจ้าบ่าว แฉ้วเถ้าแก่
 ข้างเจ้าสาวก็จูงมือเจ้าบ่าวขึ้นบนเรือน เถ้าแก่ข้าง
 เจ้าสาว ก็รับเอาโตะห่อหมากกับหาบน้ำเต้าก่องข้าว
 เลือไปวางไว้บนหินนอนเจ้าสาว เจ้าบ่าวกับเพื่อนเจ้าบ่าว
 เอาทอดของ ที่ถ้อยมานั้น เหน็บไว้บนหลังคาเรือน บิดา
 มารดาเจ้าสาว เถ้าแก่จึงเอามือตมหมากปากห่อหมาก
 ออกไว้ใต้หินนอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวนั้น ๓ คั่น แฉ้วก็
 เก็บทั้งเสีย แต่มือตมหมากเต็ม ๓ หัน บิดา มารดาเจ้า
 สาวเก็บไว้เมื่อ บุตรสาว มีบุตรก็เอามือตมหมาก เต็มนั้น

ใส่ในกระตังกรกเมื่อออก มีดหมากเล่มนั้นเรียกว่า
 มีดผ่าขวัญ ถ้าแก่ก็พาเจ้าสาวออกมานั่งเคียงกับ
 เจ้าบ่าวด้วยยกพาขวัญข้างเจ้าสาวมาให้เจ้าบ่าวจับได้
 ยกพาขวัญเจ้าบ่าวมาให้เจ้าสาวจับได้ แล้วหมอก
 เรียกขวัญเสร็จแล้ว ถ้าแก่ก็เอามีดผ่าขวัญนั้นตัดข้าว
 ทดไข่ขวัญให้เจ้าบ่าวกินครึ่ง ๑ ให้เจ้าสาวกินครึ่ง
 ๑ แล้วบิดามารดาญาติพี่น้องข้างเจ้าสาว เอา
 กล้วยดิบผูกข้อมือเจ้าบ่าว เจ้าสาวจับมือเจ้าบ่าวไว้
 ให้บิดามารดา พี่น้องผูกขวัญ แล้วก็ให้สินให้พร ตาม
 เพศบ้านเมือง ฝ่ายบิดามารดาพี่น้องเจ้าบ่าวผูกขวัญ
 เจ้าสาว เจ้าบ่าวจับมือเจ้าสาวให้บิดามารดาพี่น้องผูก
 ขวัญเสร็จแล้ว พวกเจ้าสาวก็ยกตำรับเลี้ยงเจ้าบ่าว
 และญาติพี่น้องที่มา ประชุมกันทั้ง ๒ ฝ่าย ถ้าแก่กับ
 พวกเจ้าบ่าวก็พากันกลับมาบ้าน ในวันนั้นประมาณครู่
 ๑ ญาติพี่น้องข้างเจ้าสาวก็พาเจ้าสาวไปให้บิดามารดา
 ข้างเจ้าบ่าว แล้วตามบรรดาวงศ์ญาติที่ไปด้วย

พากันแบกฟูกหมอนเสื้อผ้าห่มผ้าห่มข้างเจ้าสาวไปเป็น
 ของกำหับไว้ ครั้นไปถึงเรือนบิดามารดาเจ้า
 บ่าว เด็กก็เอนำต่างเท้าเจ้าสาวแล้วก็นั่งไปบนเรือน
 เจ้าสาวก็นั่งอยู่ที่พารวัญกับเพื่อนเจ้าสาว แล้ว
 หมอกระซึกขวัญเจ้าสาวเสร็จแล้ว เจ้าสาวก็ให้บิดา
 มารดาญาติพี่น้องข้างเจ้าบ่าว แล้วยกฟูกหมอน
 เสื้อผ้าห่มผ้าห่มให้บิดามารดาญาติพี่น้องเจ้าบ่าว ๆ ก็
 เอาด้วยชาวผูกข้อมือเจ้าสาว แล้วเอาเงินและสิ่งของ
 ทำขวัญเจ้าสาวตามสมควรเสร็จแล้ว พวกข้างเจ้า
 บาวก็ยกกำหับมาตั้งญาติพี่น้องเจ้าสาวเสร็จแล้ว
 ญาติพี่น้องและเจ้าสาว ก็ตามบิดา มารดาญาติ พี่น้อง
 เจ้าบาวกลับมานั่น

ครั้นเวลาประมาณทุ่ม ๓ เก้าแก่ก็พาเจ้าบ่าว
 ไปส่งที่บ้านเจ้าสาว ครั้นถึงเรือนแล้วเจ้าบาวก็ให้
 บิดามารดาเจ้าสาว ๆ ก็ให้สินให้พรตามสมควรแล้ว
 เจ้าบาวก็เข้าไปในเรือน พวกเก้าแก่ข้างเจ้าบ่าว

ก็พากันกลับบ้านแล้ว บิดามารดาข้างเจ้าสาวจัดดอกไม้รูปเทียนใส่พาน ให้เจ้าสาวถือไปขอขมาเจ้าบ่าว แล้วให้อยู่กินด้วยกัน ในเรือนบิดามารดาเจ้าสาว ซึ่งชั้นฝาเป็นห้องไว้ครั้งซื้อห้องหนึ่งเท่านั้น เพราะธรรมเนียมเรือนดาวยาว ๕-๗ ห้องบ้าง ซีกข้างประมาณ ๓-๔ วา จึงกันเป็นห้องอยู่ครั้งซื้อ ถ้ามีบุตรหญิงหลายคน บิดามารดาก็ต้องค่อเรือนให้ยาวออกไปอีกจนพอกับบุตรหญิง บางที่บุตรหญิงใหญ่ได้สามีเกิดบุตรออกเรือนไปต่างหากแล้ว บุตรหญิงผู้น้องจะมีสามี บิดามารดาได้ให้อยู่ในห้องเรือนบิดามารดานั้น ไม่ต้องค่อเรือนให้ยาวออกไป ถ้าเป็นคนบริบูรณ์มีเรือนอยู่หลายหลัง ก็ยกเรือนให้แก่บุตรเขยบุตรสาวอยู่ด้วยกัน การวิาหะมงคลในประเทศลาวพุงขาวฝ่ายตะวันออก มีธรรมเนียมดังกล่าวมานี้

การวิวาหะมงคลของชาติแขก

ธรรมเนียมวิวาหะมงคลแขก ได้มาจากพระราช
เศรษฐี ว่ามีธรรมเนียมแขกเมืองนอก เดิมฝ่าย
บิดามารดาข้างผู้ชาย จัดให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอบุตรสาว
ต่อบิดามารดาฝ่ายผู้หญิงเป็นต้น ครั้นบิดามารดา
ฝ่ายผู้หญิงยอมอนุญาตให้แล้ว (คำอนุญาตนั้นภาษา
แขกเรียกว่าหะหมัม) ก็กำหนดวันคนที่ทำงาน
พร้อมด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย ครั้นถึงกำหนดงานฝ่าย
ข้างผู้ชายก็เชิญแต่บรรดาวงศ์ญาติทั้ง ๒ ฝ่าย และ
พวกพ้องที่เป็นแขกพวกเดียวกันมาพร้อมกันที่บ้านผู้
ชาย (ที่มาพร้อมกันนั้นภาษาแขกเรียกว่ายะมาวัด)
ครั้นมาพร้อมกันแล้ว ฝ่ายข้างบิดามารดาผู้หญิงก็
แต่งผู้หนึ่งผู้ใด คู่มดิ่งของเป็นต้นว่า ดอกไม้ และ
เครื่องหอมเป็นของสำคัญมาให้ในที่ประชุมบ้านผู้ชาย
แล้วบิดามารดาฝ่ายผู้หญิงต้องเชิญผู้หนึ่งผู้ใดที่เป็นผู้

ใหญ่และเป็นที่นับถือทั้ง ๒ ฝ่าย อนุญาตให้ผู้นั้น
 อ่านหนังสือแขก สวดสัรรเสริญพระเดี่ยก่อนแล้วๆ
 จึงจับมือเจ้าบ่าวถาม เป็นข้อสัญญา ๓ ครั้งขึ้นใน
 ท่ามกลาง ถามว่า นายคนนั้นชื่อนั้นบุตรของคนนั้น
 แต่งงานกับหญิงคนนั้นชื่อนั้นบุตรของคนนั้น และ
 ตัวของเจ้าบ่าวนี้ มีบุตรภรรยาและผู้หนึ่งผู้ใดเป็นที่
 ห้ามหวงขัดขวางอยู่หรือไม่ เจ้าบ่าวก็ตอบว่าไม่มี
 บุตรภรรยาและผู้หนึ่งผู้ใด ที่จะเป็นที่ห้ามหวงขัด
 ขวาง ตัวของข้าพเจ้าเป็นคนบริสุทธิ์เที่ยงแท้แล้ว
 ครั้นเจ้าบ่าวก็ตอบเสร็จแล้ว ก็เป็นการตกลงยอมรับ
 ต่อหน้าที่ประชุมพร้อมเป็นการเสร็จแล้ว ก็เลี้ยงแต่
 บรรดาวงศ์ญาติและพวกพ้องที่มานั้น ครั้นเสร็จการ
 ที่เลี้ยงแล้ว บิดามารดาฝ่ายข้างผู้ชาย ก็จัดให้ผู้หนึ่ง
 ผู้ใดที่เป็นคนเรียบร้อยเหมือนกัน คุมสิ่งของเป็นคั้น
 ว่ารูปเทียนดอกไม้และสิ่งของ ไปให้เจ้าสาว และ
 บิดามารดาเจ้าสาว เป็นที่สัญญาว่าได้ทำตามข้อบัง

คับแฉะๆ ต้องให้ทองคำกับฝ่ายหญิงเหมือนดินสอด
ตามอย่างธรรมเนียมแขก แต่เพียงหนัก ๑๐ ตังเกเท่า
นั้น (ทองคำนั้นภาษาแขกเรียกว่าทองคำมหาด) แล้ว
บิดามารดาหญิงยอมอนุญาตยกบุตรให้ยู่กินด้วยกัน
ที่เรือนบิดามารดาหญิงนั้น ธรรมเนียมผู้ใดพลเรือน
ต้องทำเหมือนกัน หนึ่งถ้าเป็นผู้ใดหรือเป็นคนมีวาสนา
มาก จะให้ทุนรอนกับบุตร ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่ายนั้นก็
ให้ได้ต่อภายหลังไม่มีกำหนด ตามแต่จะให้สักเท่า
ใด ๆ ก็ได้ แต่เรื่องเรือนนั้นธรรมเนียมแขกฝ่าย
หญิงไม่ต้องหา คือเป็นผัวเมียกันแล้วฝ่ายชายต้อง
หาตกแต่งเลี้ยงดูทั้งต้น

แต่ธรรมเนียมแขกที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพ ฯ จะ
ทำงานบ่าวสาว ต้องทำตามธรรมเนียมมีผู้ขออ่าน
หนังสือและข้อบังคับเหมือนกับอย่างแขกนอก แต่
เป็นการนอกออกไปอีกนั้น ผู้ใดอย่างหนึ่งพลเรือน
อย่างหนึ่ง ถ้าเป็นผู้ใดมีการแต่เจ้าบ่าวไปกราบพระที่

กฏ คำที่ร้องอ่านเมื่อให้ไปนั้น เป็นคำขอพรต่อพระ
 แปลว่า พระของข้าพเจ้าเป็นที่เที่ยงแท้แล้ว ขอได้
 โปรดให้ความเจริญแก่ผู้ที่ทำงาน ครั้นกลับ
 มาแล้วก็มาเยี่ยมเยียน ฝ่ายผู้หญิงก็เยี่ยมเยียนเหมือน
 กัน แต่ไม่มีแห่ ธรรมเนียมที่เยี่ยมเยียนนั้นมิใช่
 เยียนคำจะเยียนกับน้ำมะกรูดน้ำส้มป่อย เชิญบิดา
 มารดาและวงศ์ญาติกับท่านผู้สนิทถึง ๒ ฝ่าย มา
 เยี่ยมเยียน เอาใบเยียนคำกับขมิ้นมีน้ำมะกรูดน้ำส้ม
 ป่อย และแม่มีธำชชวผู้ชายผู้หญิง เจ้าบ่าวเจ้า
 สาวแล้วให้สินพร ครั้นรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง เวลาค่ำ
 มีแห่เจ้าบ่าวไปส่งบ้านเจ้าสาวอีกเวลาหนึ่ง แล้วมี
 ม้านั่งทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาวพร้อมกันแล้ว บิดามารดา
 ทั้ง ๒ ฝ่าย ต้องเชิญผู้ใหญ่ที่เป็นที่นับถืออ่านหนังสือ
 แยกขอพรต่อพระ ให้กับเจ้าบ่าวเจ้าสาวด้วยแล้ว
 มีเพิ่มเติมทองคำ (ที่เรียกว่าทองมหาคนัน)
 อีก ๑๐ ตำลึงเป็น ๕ บาทกับเงินชั่ง ๑ ฝ้า ๔ ตำลึงเป็น

กรรมนิยม ของค่านับ บิคารมารดาฝ่ายข้างผู้หญิง

ถ้าเป็นพลเรือนไม่ผิดแต่เจ้าบ่าว เป็นแต่ยอม
 เทียน แล้วพาเจ้าบ่าวไปส่งบ้านเจ้าสาวอีกเวลาหนึ่ง
 เหมือนกันแต่ไม่มีนังม้า อ่านแต่หนังสือรบทต่อพระ
 ให้เหมือนกัน แต่ของค่านับไม่ต้องเพิ่ม ๆ แต่เงิน ๑๐
 คำถึงผ้า ๒ คำรับ เป็นกรรมนิยมของค่านับบิคารมาร
 ดาฝ่ายข้างผู้หญิงเหมือนกัน อย่างกรรมนิยมที่ทำ
 งานบ่าวสาวแขกเมืองนอกเมืองไทย ที่เรียกว่าชาติ
 มรห์ตอน ชาติคู่หนึ่ง ก็ลงทำอย่างนี้เหมือนกัน ฯ

ประเพณีเลี้ยงลูก

ธรรมเนียมตามมารดากับบุตร ก็เป็นธรรมเนียม
ของบุรุษทั่วโลกย่อมมีความกรุณาอุปถัมภ์และตั้ง
สอนให้เป็นคุณประโยชน์แก่บุตรของตนนั้น ดีขึ้นมา
ทุกรูปทุกนาม จะพรรณนาให้กว้างขวางโดยละเอียด
ก็จะยืดยาวไป ทราบแก่ใจของบุรุษทั้งปวงอยู่แล้ว

จะขอกล่าวความโดยโจहार และได้ถามท่านผู้รู้
พระบรมพุทโธวาทมาเรียบเรียงลงไว้พอเป็นดังเขป
ตามบาลีอังคุตตรนิกายติกนิบาตว่า ดโย เม
ภิกขเว ปุตุตา สัมวิชชมานา โลกสมิ กตเม ดโย
อภิชาโต อнуชาโต อวชาโต จาติ ความว่าบุตรมี
๓ จำพวก คือ อภิชาตบุตรจำพวก ๑ อнуชาตบุตร
จำพวก ๑ อวชาตบุตรจำพวก ๑ เป็น ๓ จำพวกดังนี้
อภิชาตบุตรนั้น คือบุตรชายบุตรหญิงก็ดี มีน้ำใจ

ทั้งอยู่ในถ้อยคำบิตามารดาตั้งสอน และมีสติปัญญา
 เฉลียวฉลาดจะว่าเรียนวิชาการต่างๆ หรือคิดทำการ
 สิ่งใดก็ดวงใจเฉียบแหลมยิ่งเกินบิตามารดา จะมี
 ยศศักดิ์านุภาพทรัพย์สินสมบัติยิ่งกว่าบิตามารดา บุตร
 จำพวกนี้ได้ชื่อว่าอภิชาตบุตร อนุชาตบุตรนั้น มี
 หน้าที่ตั้งอยู่ในถ้อยคำบิตามารดาตั้งสอนบ้าง ประพฤติ
 การที่ชอบประกอบคำบิตามารดาตั้งสอนบ้าง มีสติ
 ปัญญาเล่าเรียนวิชาทำการสิ่งใด ๆ หรือประกอบไป
 ด้วยยศและสมบัติ ก็ไม่ยิ่งไม่ต่ำกว่าบิตามารดานัก
 พอเสมอตามตระกูลบิตามารดา บุตรตั้งนี้ได้ชื่อว่า
 อนุชาตบุตร อนุชาตบุตรนั้น มีที่ตั้งอยู่ในถ้อยคำ
 บิตามารดาตั้งสอน ประพฤติการสิ่งซึ่งมิชอบ คบ
 เพื่อนเล่พสุ่ราประกอบกรทุจริตต่าง ๆ มีความ
 ประพฤติต่ำเลวทรามกว่าบิตามารดา จะคิดทำการ
 สิ่งใดก็ไม่เป็นคุณประโยชน์ไม่เป็นที่ชอบใจแห่งบิตา
 มารดา และวงศ์าคณาญาติ ชักให้ตระกูลบิตา

มารดาต่ำถอยลงด้วย บุตรอย่าง^๕นี้ได้ชื่อว่าอวชาตบุตร
ก็แต่บุตรทั้ง ๓ จำพวกดังกล่าวมานี้ จะมายังเกิดใน
สำนักบิดามารดาตระกูลใด บิดามารดาก็ย่อมมีความ
สันทนาอุปถัมภ์ตั้งส่อนบุตรทั้ง ๓ จำพวก ให้ประพฤติ
การตามตระกูลเดิมชกกัน หากอุปนิสัยของบุตรผิด
กัน จึงแตกต่างไปเป็น ๓ จำพวก ดังกล่าวมา

เมื่อบิดามารดาทราบว่ามีบุตร มาปฏิสนธิในครรภ์
มารดาแล้วก็มีคามินันต์ ตั้งใจทำนุบำรุงรักษามารดา
ในครรภ์ตามสมควรแก่ความสามารถของบิดามารดา
มารดานั้นเมื่อหากจะบริโภคอาหารที่เผ็ดร้อนเป็นของ
ที่ชอบใจก็อดคงตเว้นไม่บริโภค เมื่อจะนั่งนอนเดิน
ไปมากระว้างรักษากาย เพื่อจะมีให้บุตรในครรภ์
บ่อยเจ็บเป็นอันตรายด้วยเหตุต่าง ๆ ฝ่ายบิดาก็หา
หมอมารประกอบยาให้มารดาบุตรนี้รับประทาน เพื่อ
จะได้รักษามารดาในครรภ์ให้มีความสุขสบายเจริญวัย
วัฒนาขึ้น จนครรภ์มารดาถึงกำหนดคลอดจะคลอด

บุตรแล้ว จึงหาหมอพระยุงกรรม์หมอยาหมอนวด
มาประจำรักษากรรภ์มารดาอยู่ เพื่อจะเจ็บครรภ์
หรือจะชักขวางประการใด จะได้แก้ไขให้ทันที่
มารดาต้องทนทุกข์เวทนารักษากรรภ์บุตรนั้นมาได้รับ
ความลำบากถึง ๘ เดือน ๓๐ เดือน.

ครั้นถึงฤกษ์ยามดีบุตรคลอดพ้นจากครรภ์
มารดา บางที่ชักขวางทนทุกข์เวทนาต่าง ๆ กัน บาง
ที่จนถึงมารดานั้นตายก็มี ถ้าบุตรคลอดจากครรภ์
มารดาโดยสะดวกแล้ว บิดามารดาก็มีความไฉน
จัดการเลี้ยงดูโดยประเพณีที่นับถือ เป็นคติสืบกันมา
ตั้งตั้งแต่หาสมุติดิณส์ออกมาจดหมายฤกษ์ยามวันคืน
เดือนปีบุตรไว้ เพื่อจะได้ให้โหราศาสตร์าราชบุตร์ให้
ให้ถูกต้องตามตำรา ส่วนหมอพระยุงกรรม์ก็รับเอา
บุตรมา เอาหัวมือควักโลหิตในปากบุตรนั้นออก
แล้วเอาน้ำผึ้งทองคำเปลวกวาดที่ต้นลิ้น เพื่อจะมีให้
ทารกนั้นมีโรคป่วยเจ็บตันทรวงต่าง ๆ ถ้าหมอพระยุง

ครอบงำจิตใจในปากทวารนั้นออกไม่หมด หรือไม่ได้
 ด้วกออกแล้ว ก็ถือว่าทวารนั้นมักจะมีโรคป่วย
 เจ็บตันทรางต่าง ๆ และน้ำมูกของคำเป็ดวนั้นบิดา
 มารดาหาเตรียมไว้ ก็ได้กวาด ถ้าไม่มีก็หาได้กวาด
 ไม่ หมอก็เอาบุตรนั้นมาตัดสายอุทรที่ติดอยู่กับรก
 วัชที่ติดสายอุทรนั้น ต้องไว้สายยาวเด็มหักกับเข้า
 ทวารนั้น แล้วเอาค้ายคิบทีย้อมครามผูกคาดสาย
 อุทรที่จะตัดให้แน่น ประรณานะไม่ให้เลือดลมเดิน
 ได้ เมื่อจะตัดสายอุทรนั้นเอาก้อนดินที่แข็งรองสาย
 อุทรไว้ จำเพาะให้เอาผิวไม้รวกตัดสายอุทรนอกกาย
 ที่ผูกคาดไว้ และรกที่ตัดขาดออกแล้วต้องล้างน้ำให้
 หมดจด ใส่หม้อตาลเขาเกลือใส่ทับรกไว้บนปากหม้อ
 ซึ่งเอารกล้างน้ำให้หมดจดนั้น เพราะประรณานะกัน
 ไม่ให้บุตรป่วยเจ็บเป็นพุพองเปื่อยพังได้ แล้วหมอ
 พะยุงครรภังจึงได้รับเอาบุตรไปอาบน้ำชำระกายให้
 หมดมลทิน ปูเบาะและผ้าในกระตังยบุตรลงวาง

ถ้าบุตรเป็นชายบิดาและญาติก็เอาส้มุดคินส์อวางไว้ใน
กระตังข้างเบาะ ถ้าบุตรเป็นหญิงก็เอาเข็มด้ายใส่ลงไว้
ความประสงค์ของบิดามารดา เพื่อจะให้บุตรชายบุตร
หญิงรู้วิชาในการหนังสือและการเย็บปักถักร้อยแล้ว
หม่อมพระขุนครรภ์มีมติ ยกกระตังที่รองบุตรนั้นขึ้น
ร่อนออกจากราวสามวัน ลูกผีสี่วัน ลูกคน ลูกของใครๆ
มารับเอาเนื้อ แล้วทั้งกระตังลงกับพื้นเรือนเบาๆ
พอให้บุตรที่นอนในกระตังตกใจสะดุ้งร้องดังขึ้น แต่
หมอยกกระตัง รองบุตรขึ้นร่อนแล้วทั้งลง ออกจากร
ดังก้าวมาเดี๋ยวหนึ่งถึง ๓ ครั้ง บางทีบิดามารดา ญาติ
ผู้ใหญ่ซึ่งมีอายุบ้างออกจากราวว่า “ลูกของข้าเอง”
หมอยิ่งได้ตั้งกระตังรองทารกนั้นให้ ท่านผู้รับก็วาง
ลงไว้ในที่สมควรใกล้มารดา ฝ่ายข้างมารดานั้น บุตร
คลอดออกจากครรภ์แล้ว ก็รับประทานน้ำดื่มนมชาม
เปียกกับเกตุอ่อก่อน นอนไฟอยู่ด้วยเตาเชิง กรานมีพื้น
๓ คันอยู่ ๓ วัน แล้วบิดาและญาติจึงหาวันดีทอดเตา

ไฟใหญ่ เมื่อจะทอดเตาไฟนั้น มีหมอตำนานต์
 วรรณิ์สารประพรหมเตาไฟ แล่กข้าวสารกับเกลือเคี้ยว
 พ่นหลังพ่นท้องผู้ที่จะอยู่ไฟ แล่พ่นเตาไฟด้วยเรียกว่า
 คับพิษไฟ มีรูปเทียนข้าวตอกดอกไม้มากพลุกระถง
 เด็ก ๆ ใส่กุ่มพลาปลายาวาง ๔ มุมเตาไฟ แล่วมารดา
 ต้องกราบไหว้เตาไฟ ระลึกถึงคุณพระเพลิงพระพวย
 พระชนนีพระคงคาเป็นที่พึ่ง หมอแล่กขมิ้นกับปูนทา
 หลังทาท้อง แล่จ้งขันอยู่บนกระดาน รับประทาน
 ยาแก้ไอหิตเข้าเย็นกว่าจะออกไฟ แต่การที่นอนไฟ
 นั้นดังที่นอนอยู่ครบเดือนบ้าง ไม่ครบเดือนบ้าง
 สุดแต่จะอยู่ได้ไม่ได้ หม้อตาลที่ได้รกนั้นต้องวางไว้
 ริมเตาไฟด้วย เพราะจะให้ถ่ายอุทรบุตรแห่งเร็ว
 กรันถ่ายอุทรบุตรนั้นหลุดแล้ว หมอจ้งเอาใบพลูสด
 ถนกว้นไฟได้เสม็ดให้ร้อนพอประมาณ มาทาบบกับ
 กระจับปุกร โรยผงคินส์อพองบ้าง พิมเสนบ้าง แล่
 เอาผลมะกรูดถนกว้นไฟได้เสม็ดมากดถึงท้องบุตร

ปรารถนาจะให้สะดือแห้งเร็ว และให้เนื้อที่ท้องทารก
นั้นหนาจะไม่ได้ปวดท้อง

เมื่อบุตรนอนอยู่ในกระดังกรบ ๓ วันนั้น บิดา
มารดาให้ญาติและคนใช้ทำบายศรีปากชาม ทำขวัญ
ด้วยกบฏ^๕ร^๕นจากกระดัง^๕ร^๕นนอนแปลตามธรรมเนียม
มา ที่บิดามารดาบริบูรณ์^๕ก็จัดหา^๕เลี้ยงแม่นม
เลี้ยงดูรักษาบุตรตามสมควร ที่บิดามารดาขัดสน
ยากจนก็อุปถัมภ์^๕เลี้ยงดูบุตรไปตามกำลัง ครั้นบุตร
มีอายุครบเดือนกำหนดจะโกนผมไฟแล้ว บิดามารดา
จึงได้บอกกล่าวญาติพี่น้องมาร่ว^๕ยในการมงคลโกน
ผมไฟ มีบายศรีทำขวัญ^๕เลี้ยงดูกันตามประเพณี ผู้
ที่มาช่วยมีเงินและสิ่งของมาทำขวัญให้กับบุตรนั้น
ตามวงศ์ตระกูลมากและน้อย ที่เป็นคนขัดสนอนาถา
ก็เอาแต่ด้ายดิบมาผูกข้อมือบุตรเรียกมิ่งขวัญโกนผม
ไฟบุตรไปตามจน เมื่อมารดาออกจากนอนไฟแล้ว
ก็หาผู้ตำราวจิตจะฝังร^๕กบุตร^๕นี้ ที่ค้นไม้ใหญ่ที่ทิศ

ใดทิศหนึ่ง มีกำหนดหลุมลึกและตื้นเป็นสำคัญ เพื่อจะให้บุตรนั้นมีความเจริญเติบโต บางคนก็หาได้ทำตามคำราไม่ว่า ทั้งหม้ออรกผู้ฟังไปก็มีโดยมาก

เมื่อบุตรมีอายุเจริญขึ้นสมควรที่จะไถ่ผมจุกผมเปียอย่างไร บิดามารดาก็หาวันที่ไถ่ผมจุกผมเปียให้บุตรตามประเพณี หรือมิได้ไถ่ผมจุกผมเปียให้แก่บุตรให้โกนผมเสียทีเดียวประสงค์จะให้สะอาดก็มีบ้าง ถ้าบุตรป่วยเจ็บตงประการใดบิดามารดาก็มีความร้อนใจเป็นอย่างยิ่ง ไม่เป็นอันที่จะนอนที่จะบริโภคอาหารหาหม่อมมารักษาพยาบาลกว่าบุตรจะหายป่วย ต้องเสียเงินขวัญข้าวค่ายาอยู่เนือง ๆ ครั้นบุตรมีอายุเจริญขึ้นไปโดยสมควรที่จะหาเครื่องตกแต่งต่าง ๆ ให้แก่บุตรแล้ว บิดามารดาก็หาทองคำทำรูปพรรณประดับเพชรพลอยต่าง ๆ เป็นเครื่องแต่งตัวให้แก่บุตรตามสมควร ถ้าบุตรชายมีอายุสมควรที่จะตั้งสอนให้ประพฤติกิริยาที่ชอบด้วยประเทศบ้านเมืองประการ

ใด บิดามารดาก็ควรจะตั้งใจสั่งสอนบุตรนั้นให้อยู่ใน
 อำนาจของบิดามารดา เป็นต้นว่า ให้บุตรเล่าเรียนรู้
 ธรรมเนียมพุทธโฆษาท บวชเป็นสามเณรฝึกหัดปฏิบัติ
 ตามวินัยสิกขาบทฝ่ายคันถธุระ วิปัสสนาธุระ ดังนี้เป็น
 ที่ประเสริฐอย่างยิ่ง ถ้าจะประกอบการตามโลกีย์
 แล้ว ก็ให้เล่าเรียนรู้หนังสือเลขถูกคิดประกอบกัน
 ศึกษาในทางเสมียนแบบอย่าง ทางราชการฝ่ายทหาร
 พลเรือน หรือเป็นเสมียนตราการดูพระราชกำหนด
 กฎหมาย ทางพิจารณาตัดสินคดีความ ผูกหักการ
 ช่างต่าง ๆ ให้ชำนาญรู้ได้จริง ๆ ถ้าเป็นบุตรหญิง
 บิดามารดาก็ตั้งใจสั่งสอนบุตรให้รู้หนังสือ แล้ว
 ประกอบการให้ดูแถวรวบรวมทรัพย์สมบัติใน บ้าน
 เรือนโดยละเอียดทั่วไป ผูกหักเป็นช่างปัก ช่างเย็บ
 ช่างร้อย ช่างทำเครื่องคาวหวาน หรือให้บุตรชาย
 บุตรหญิงประพาดกิจการทำมาหากิน เลี้ยงชีพตามเพศ
 ธรรมดาบิดามารดา ในประเทศนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง

โดยประสงค์จะให้เป็นผู้ประโยชน์แก่บุตรและธิดา

บุรุษที่มีกบประพฤติการเป็นพาลทุจริต เช่น
คบเพื่อนเป็นพาลกินสุราสูบบุหรี่เล่นเบี้ยไปการพนัน
ต่างๆ และฉกฉกคืบชิงฉ้อโกงปล้นสะดมภักตร์พริ้วสมบัติ
ของท่านผู้นั้น เพราะไม่ประพฤติการตามความ
ประสงค์ของบิดามารดาที่เลี้ยงดูมา ที่จะเป็นเพราะ
บิดามารดาไม่ปรารถนาจะให้ลูกคืบหน้าไม่ แต่บางที
ก็เป็นเพราะบิดามารดาเดินเลอไม่ระวังดูแลตามสมควร
บุตรจึงได้พากันเป็นพาลทุจริตไปต่างๆ ถ้า
บิดามารดามีความอุตสาหะกตัญญูสั่งสอนบุตรให้อยู่ใน
อำนาจบิดามารดา ให้บุตรชายบุตรหญิงเล่าเรียนรู้
วิชาประพฤติการทำมาหากินที่ชอบตามประเทศบ้าน
เมืองดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว บุตรนั้นก็คงจะไม่ใคร่
ประพฤติการเป็นพาลทุจริตได้ ถ้าจะเป็นไปบ้างก็
คงจะเบาบางน้อยลง การที่จะป้องกันมิให้บุตรชาย
บุตรหญิงประพฤติการเป็นพาลทุจริตไปโดยมาก จะ

เอาสิ่งอันใดมาแก้ไขกตจีให้บุตรประพฤติการแต่ที่ชอบ
ได้ ก็ต้องอาศัยอำนาจแห่งบิดามารดาหรืออาจารย์
ที่สั่งสอนนั้นชวนให้น้ำใจบุตรไว้ ตั้งแต่เมื่อเจริญวัย
ขึ้นมาได้ ๕ ปี ๖ ปี ๗ ปีตลอดไป อย่าให้บุตรประพฤติ
ในทางพาดทูลจจริตได้ ถ้าบิดามารดาจะเคยตามใจให้
บุตรนั้นประพฤติการทูลจจริตซึ่งไม่เป็นประโยชน์แล้ว
ภายหลังบุตรนั้นมีความเจริญเกินที่บิดามารดาจะสั่ง
สอนแล้ว บิดามารดาจะกลับมากตจีสั่งสอนให้บุตร
กลับมาประพฤติการดังที่ชอบนั้นโดยยาก จะต้อง
ถึงอำนาจบ้านเมืองบังคับกตจีไปตามกฎหมาย บิดา
มารดาก็คงจะได้ความเดือดร้อน แม้อย่างต่ำก็ได้
ความโทมนัสแก่บิดามารดาญาตินั้นโดยมาก

เมื่ออายุบุตรเจริญได้ ๑๑ ปี ๑๓ ปีบ้าง บิดามารดา
จึงทำการตักดูบุตรเป็นการ มงคล ใหญ่อีกครั้งหนึ่ง
แต่บุตรหญิงนั้นมักทำการมงคลตักดูเสียในอายุ ๑๑
ปีโดยมาก หาเหมือนบุตรชายไม่ เพราะหญิงมี

ลักษณะร่างกายเจริญวัฒนาเร็วกว่าบุตรชาย ถ้า
 บุตรชายเมื่ออายุได้ ๗-๘ ปี ๙-๑๐ ปีขึ้นไป ดมควร
 ที่จะศึกษาเล่าเรียนศิลปศาสตร์วิชาประการใด บิดา
 มารดาก็ส่งบุตรไปอยู่วัดบวชเป็นสามเณรบ้าง เป็น
 ลูกศิษย์วัดบ้าง หรือส่งโรงเรียนที่มีอาจารย์ตั้งสอน
 ให้บุตรนั้นเล่าเรียน หนังสือให้ศึกษาตามสติปัญญาจน
 อายุสิบปีเดือนบริบูรณ์เต็ม ๒๐ ปีแล้ว บิดามารดาก็
 จัดหาผ้าไตรเครื่องอัฐบริขารและสิ่งของไทยทาน
 ซึ่งจะถวายพระอุปัชฌาย์คู่สวดอันดับ กำหนดวันคืน
 มีรูปเทียนไปดาท่านผู้ใหญ่ในวงศ์ญาติพี่น้อง มา
 ประชุมณบ้านเรือนทำขวัญเวียนเทียนให้บุตร ซึ่งจะ
 บวชเรียกว่าเจ้านาค ครั้นเวลาเข้าบิณฑบาตวงศ์
 คณาญาติพร้อมกันแห่มาวัด แต่บิดามารดานั้น
 ต้องจูงมือบุตรเข้าไปในพระอุโบสถ เป็นธรรมเนียม
 มาแต่โบราณ เพราะเป็นการศรัทธาเชื่อถือคุณพระ
 รัตนตรัย ให้บุตรอุปสมบทในพระบวรพุทธศาสนา

เป็นการคุกคดอย่างอุกกฤษฎ์ การบวชนาค^๕มีแจ้
อยู่ในหนังสือขริฎาณ เดิม ๔ หน้า ๑๘ นั้นแล้ว

ครั้นบุตรอุปสมบทเป็นภิกษุอยู่วัดคดออกไป บิดา
มารดา^๖เป็นพระเจ็ดดำรับคาวหวาน คิตตามไปส่งเข้า
ส่งเพดไม่ให้บุตรอดอยากได้ ครั้นบุตรนั้นละเพศ
บรรพชิตเป็นฆราวาสแล้ว ส้มควรจะคกแต่งให้มี
ภรรยาหรือบุตรหญิงอายุได้ ๑๕ ปี ๑๖ ปี ๑๗ ปีขึ้นไป
มีผู้มากว่าดูช่อไปเป็นภริยากดี บิดามารดาเห็นค้ส้ม
ควรที่จะให้บุตรมีสามีภริยาได้ ก็ประชุมปรึกษานาติ
ทำการมงคลใหญ่ ให้บุตรชายบุตรหญิงมีสามีภริยา
แย่งบ้านเงินทองทรัพย์สิ่งของต่าง ๆ แก่บุตรตามมาก
แต่น้อย มีแจ้อยู่ในเรื่องทำการวิวาหมงคล ซึ่ง
จะมีค่อไปในภายหลังนั้นแล้ว ถ้าบุตรชายหญิงซึ่ง
บิดามารดา^๖คกแต่งให้มีสามีภริยาออกจากบิดามารดา

๕ คือที่กรมพระสมมิตอมรพันธ์ ทรงพระนิพนธ์ ที่คิตตามพิมพ์
ห้อยค่อไม่มี

ไปทำมาหาบริโภคตามกำลังตนเองแล้ว ถ้ามีความ
 เจริญประกอบด้วยยศศักดิ์ทรัพย์สินบริบูรณ์ บิ
 มารดาที่มีความยินดีชื่นชมโสมนัสดีในบุตรนั้นเป็นอัน
 มาก ถ้าบุตรมีความทุกข์ร้อนคับแค้นอนาถาหงด้วย
 เหตุต่าง ๆ บิคารดาก็มีความโสมนัสดีเสียใจด้วย
 ถึงโดยบุตรจะชั่วช้าประพฤติก่อการทุจริต ไม่อยู่
 ในถ้อยคำสั่งสอนเป็นที่โกรธเคือง ของบิคารดาก็ค
 บิคารดาก็เสียไม่ได้ต้องเกื้อหนุนสั่งสอนสังเคราะห์
 แก่บุตรต่อไปตามกำลัง ซึ่งบิคารดามีความเมตตา
 กรุณาอุปถัมภ์สั่งสอนบุตรชายบุตรหญิงนั้นเป็นการ
 ไม่รู้สิ้นสุดลงได้ ต่อเมื่อใดบิคารดาหรือบุตรดับขันธ
 ไปสู่ปรโลกฝ่ายหนึ่งแล้ว การอุปถัมภ์และการ
 สังเคราะห์สั่งสอนบุตรนั้นจึงจะขาดไม่มีต่อไปได้ ถึง
 ดังนั้นก็ยังมีความกรุณาเมตตาเร่ถึงถึงบุตรด้วยความ
 อาลัยอยู่เนื่อง ๆ ถ้าบุตรนั้นได้ชื่อว่าอภิชาติบุตร
 อнуชาบุตรแล้ว บิคารดาก็มีความเสน่หารักใคร่

มาก จะมีทรัพย์สินสมบัติสงครามบริวารมากน้อยเท่า
ใด ก็เต็มใจที่จะยกให้แก่บุตรไม่มีความรังเกียจทุก
ประการ เรียบเรียงเรื่องราวของบิดามารดากับบุตร
มีความอุปถัมภ์บำรุงรักษาดั่งด่อนกันมาพอเป็นดังเขบ
เพียงนี้ ๕
เพียงนี้ ๖

ประเพณีบวชนาค

การบวชนาค^๕เป็นของมีมาช้านาน เนื่องมาจากพุทธกาล เป็นกิจฝ่ายพระพุทธศาสนา และการที่เรียกว่านาค^๕ เมื่อจะคิดกันดูว่ามาจากอะไร เหตุใดจึงเรียกว่านาค ก็จะได้พื้นฐานได้ ๒ อย่าง ๆ ๑ มีนิทานเล่าๆกันมาอ้างว่าเป็นคำเทศนาว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์อยู่นั้น มีพระยานาคแปลงเป็นมนุษย์ มาปดอมบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา และวิสัยนาค^๕นั้นถึงจะแปลงตัวเป็นอะไร ๆ ก็ได้ ถ้าเวदानอนหลับแล้ว ร่างกายกลับเป็นนาคตามเพศเดิม และพระยานาคที่มาปดอมบวช^๕นั้น เวदानอนหลับก็กลับกลายเป็นนาคไป แต่หา^๕มีผู้ใดเห็นไม่ จึงได้บวชอยู่ช้านาน อยู่มาวันหนึ่งเวดาพระยานาคที่ปดอมบวช^๕นั้น นอนหลับกายกลับเป็นนาคธรรมดา มีพระภิกษุ

ไปเห็นเข้า จึงนำความไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ครั้น
 พระภิกษุที่เป็นนาคนั้นมาเฝ้า จึงรับสั่งถาม ภิกษุ
 นั้นก็กราบทูลตามความจริงว่าตนเป็นนาค มีศรัทธา
 อยากจะบวชจึงได้แปลงเป็นมนุษย์มาบวช พระพุทธ
 เจ้ายอมรับว่าศรัทธาจริงจึงอนุญาตให้บวชในพระศาสนา
 ดำรงตั้งนั้นแล้ว ก็โปรดให้ภิกษุนั้น ออกจากเพศ
 บรรพชิตกลับเป็นนาคตามเดิม พระยานาคมีความ
 อาลัยมากจึงกราบทูลว่า ถึงจะไม่ได้บวชอยู่ต่อไป
 ก็ตามแต่ว่าฉัน ขอฝากชื่อไว้ ถ้าผู้ใดจะบวชแล้ว
 ขอให้เรียกชื่อนำนาคเดี่ยวก่อนให้เสมอไป พระพุทธ
 เจ้ายกทรงรับตามคำพระยานาคแล้ว พระยานาคก็กลับ
 ไปยังภิกขุของตน ตั้งแต่นั้นมาพระพุทธเจ้าจึงได้ตั้ง
 ขรรณเนียมไว้ ว่าถ้าผู้ใดจะบวชให้ชื่อนำนาคเดี่ยวก่อน
 แล้วจึงบวช จึงเป็นขรรณเนียมเรียกผู้ที่บวชว่า
 นาคสืบมาจนบัดนี้ และนิทานนี้เป็นแต่เล่ากันมาว่า
 เป็นคำเทศนา แต่ตัวข้าพเจ้าเองไม่เคยได้ฟังพระ

เทศน์ และไม่เคยได้เห็นหนังสือในเรื่องนี้เลย มี
เรื่องทีคล้ายคลึงอยู่เรื่องหนึ่ง แต่นิทานเอกรัตนาค
ที่มีในธรรมบทเป็นเรื่อง ว่าด้วย พระยานาค ศรัทธาใน
พระพุทธศาสนา แต่ความก็ไม่เหมือนกันไม่ถึงกับมา
บวช เป็นแต่ถึงธรรมะเท่านั้น แต่เพราะเหตุที่ข้าพเจ้า
เป็นผู้ดัดอักษรเทศน์น้อยจึงไม่เคยได้ฟัง พระเทศน์
ในเรื่องนี้ และเป็นผู้ดูหนังสือน้อย จึงไม่พบนิทาน
เรื่องนี้ หรืออย่างไรก็ไม่ทราบ

อีกอย่างหนึ่งในตำราบวชนาค ยกอุทาหรณ์ที่จะ
ลบล้างคติอันให้คำว่านาคคือนาค เป็นชื่อผู้บวช จะ
คิดไปว่าเป็นด้วยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ใช้อย่างนี้
ตามคำพระยานาคทูลขอไว้ ก็จะได้คิดไปได้ แต่เห็นว่าใน
วิชัยบรรพชาอุปถัมภ์ทา ที่มีในคัมภีร์มหาธรรมคัมภีร์
มีนาคไหม่ จึงเห็นว่าจะเป็นท่านพระเถระองค์ใดองค์
หนึ่งตั้งตำราขึ้นไว้สำหรับท่องบ่นโดยง่าย ที่วางชื่อ
ว่านาคนั้นก็โดยขึ้นปากเจนาใจในชื่อนี้ หรืออาศัย

เหตุใดเหตุหนึ่ง แต่คงจะไม่ใช่เรื่องพระยานาคปลดอม
บวช เมื่อวางเป็นตำราไว้แล้วก็เป็นแบบเรียกกันสืบ
มา การที่เรียกคนที่จะบวชว่านาค อาศัยเหตุ ๒
อย่างเช่นว่ามานี้

จะกล่าวถึงความประสงค์ ของการที่บวชนาค
ต่อไป ความประสงค์เดิมเมื่อแรกเกิดการบวชขึ้น
แต่ครั้งพระพุทธเจ้าขึ้น ก็ประสงค์เพื่อจะกระทำให้
ถึงพระอรหัตตผลพ้นจากกองกิเลสของทุกข์ทั้งปวง
คือเมื่อบวชแล้ว ก็ต้องดำรงมคฺคัมภะกิเลสหาย
และเจริญสมาธิมคฺคิวนิเวศน์ให้ เกิดปัญญาได้บรรลु
มรรคผลจนถึงที่สุดกิจของการบวช คือพระอรหัตต์
ส่วนผู้ที่พยายามไปไม่ถึงมคฺคัมภะกิเลสสุดสาหัสทำไปไม่
ตลอดก็สึกออกมาเสียก็มี ครั้นพุทธกาลล่วงมานาน
ผู้ที่พยายามให้ถึงที่สุดกิจบรรพชิตนั้น ก็ไม่มีใครมี
และผู้ที่จะรู้ที่สุดกิจแห่งบรรพชิตนั้นก็น้อยลง ก็เห็น
แต่ผลอย่างต่ำ ๆ ลงมา ผู้ที่ถนัดงานนี้ก็เห็นว่าการบวช

เป็นภาระส่งบรรณกายวาจาใจ ปราศจากความกังวล
 เกิดภาระรำคาญ ไม่ต้องรับภาระอันหนัก กับวช
 อยู่ได้โดยมาก เมื่อศึกษาแล้วเรียนพุทธวจนะก็ได้
 ทราบธรรมแล้วละปฏิบัติให้เกิดผลแก่ตน โดย
 ประการต่าง ๆ ตามสมควร ฝ่ายผู้ที่ฉันฉวนหยาบเห็น
 ว่าบวชอยู่ไม่ต้องทำงาน ประกอบด้วยฉาก
 ตักการะโลภามิสต์กับบวชอยู่ได้โดยมากเหมือนกัน และ
 เมื่อได้มาอีกชั้นหนึ่งนั้น รู้ตนๆแต่เพียงว่าบวชได้บุญ
 เมื่อมีศรัทธาอยากได้บุญ กับบวชแล้วละประพฤติดน
 ความธรรมวินัย บางพวกก็ไม่มีความศรัทธา แต่ขัดบิคา
 มารดาญาติพี่น้องไม่ได้ กับบวชไปความธรรมนิยม
 บางที่ก็ประพฤติกั บางที่ก็ประพฤติชั่ว ความฉันทาน
 และอริยาคัยของคน

การบวชนาคนั้น ผู้ที่จะบวชจะมีความประสงค์
 อย่างใดอย่างหนึ่งถึงมิใช่ประสงค์พระอรหันตผลก็ด
 ้วยจิตต์เป็นกุศลจิตต์ประกอบด้วยศรัทธาแล้ว เมื่อ

บวชเข้าคงจะประพฤติแต่การที่ดี และปฏิบัติตาม
 ธรรมวินัย ก็จะได้รับผลตามสมควร ตั้งแต่อย่างสูง
 ลงมาจนอย่างต่ำ คือเมื่อบวชเข้าแล้วก็จะได้เล่าเรียน
 ธรรมวินัยพุทธวจนะบังเกิดความรู้ ความศรัทธา
 แก่กัณฑ์ ก็จะไ้บรรลุผลอย่างสูง คือโลกุตตร
 ธรรมได้บ้างคอกกระมัง ถ้าไม่บรรลุผลเช่นนั้นก็คง
 จะเป็นผู้นั้นในพระรัตนตรัย ประพฤติกายวาจาใจ
 เรียบร้อยดะบาปบำเพ็ญบุญ ดังบดัดจากความ
 เค็ดร้อนรำคาญ ห่างจากความกังวลข้องหมองใจ
 ถ้าไม่เช่นนั้นก็คงจะได้รู้ข้อธรรมรู้จักบาปบุญคุณโทษ
 ถึงจะตักหาออกมาก็คงจะเป็นคนใจดีประพฤติดี ห่าง
 จากความเป็นพาดตันดานทุจริต และได้รู้วิชาฝ่าย
 โลกีย์ คือ เถธ หนังสือเป็นคัม เป็นทางเลี้ยงชีพ
 โดยชอบธรรมสืบไป การที่บวชนี้ถึงแม้ว่าจะไม่
 ประสงค์ต่อพระอรหัตผลก็ดี ก็ยังเป็นคุณเป็น
 ประโยชน์เป็นอันมาก เพราะเป็นหนทางที่จะได้รับผล

อันดีโดยประการต่างๆ สูงและต่ำมากและน้อย ทั้ง
 เช่นว่ามาแล้ว จะว่าไม่มีคุณนั้นไม่ถูกเลย แต่คนที่
 บวชเพื่อตลกตลกการโลกาภิวัตน์ หรือบวชด้วยความ
 จำใจไม่มีศรัทธาเลยเหล่านี้ ได้ผจญภัยนักหรือไม่มี
 ผจญเลย บางทีก็กลับเป็นโทษไม่ควรจะดรรชนีเลย
 ไม่นับว่าเป็นความประสงค์ของการบวช เว้นแต่ผู้หนึ่ง
 จะกลับมีศรัทธาประพฤตินั้นได้จึงกลับเป็นคุณได้

วิธีที่บวชนั้น แต่เดิมเมื่อแรกเกิดขึ้นครั้งพระ
 พุทธเจ้านั้นบวชด้วยเอหิภิกขุ แล้วต่อมาบวชด้วย
 ธรรมคัมภีร์ ภายหลังบวชด้วยญัตติจตุตถกรรมซึ่งใช้
 ตกลงมาจากลำดับนี้ แต่การที่บวชกันอย่างไรในวิธี
 ดังมอย่างนั้น จะกล่าวในที่นี้จะยืดยาวนัก

ขอกล่าวแต่วิธีฝ่ายชาวบ้าน ที่ใช้กันอยู่ในทุกวันนี้
 นกคือ เมื่อแรกจะบวชนั้นผู้ที่บวชต้องมีดอกไม้ธูป
 เทียน เทียนขอถวายาคีพี่น้องและผู้หลักผู้ใหญ่ ซึ่ง
 เป็นที่พึ่งที่นับถือ นับว่าเป็นการแสดงถึงความเคารพ

นับถือ แล้วเริ่มการพิชิตวช คือก่อนวันที่จะบวช
วันหนึ่งนั้นในเวลาย่ำมีการทำขวัญ ถ้าเป็นเจ้านาย
จะทรงผนวชเรียกว่าเป็นนาคหลวง มีการสรงโกศใน
พระราชมนเทียรสถานองค์ใดองค์หนึ่ง รุ่งขึ้นไป
ทรงผนวชในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีการแห่บัง
ไม้แห่บัง บางที่ข้าราชการโปรดให้บวชเป็นการ
พิเศษเป็นนาคหลวงก็มี การบวชนาคหลวงของคไ้

จะขอกว่าแต่เนาคราชฐ การทำขวัญนั้นตัวผู้
ที่จะบวชซึ่งเรียกว่าเจ้านาคนั้น โขนผม โขนหนวด
แต่ในเวลาย่ำแล้วแต่งตัวนุ่งเยียรบับ สวมเสื้อครุย
ห่มเฉียงม้าข้างหนึ่ง ดอดแหวนคาดเข็มขัด มานั่งใน
เกหะสถานที่จะทำขวัญ มีบาศร์และแว่นเวียนเทียน
พวงญาติพี่น้องมิตรสหายมานั่งล้อมพร้อมกัน ใคร
บาศร์และเครื่องบริขารเครื่องสักการท้งปวง ก็มา
ตั้งในที่ทำขวัญด้วย แล้วมีอาจารย์ ผู้มีเสียงอัน
ไพเราะมาว่าทำขวัญเป็นทำนอง เหมือนเทศนามหา

ชาติทำลายดาทำลายแหล่ เมื่อจบดาแล้วตั้งข้อหุ้ยให้
แล้วว่าต่อไป

เมื่อจบแล้วเปิดแฉ่งเวียนเทียน ผู้ที่จัดทำวัณ
นั้นเปิดแฉ่งเองบ้าง พรหมณ์เปิดแฉ่งบ้าง ประโคม
พิณพาทย์เวียนเทียนทำวัณเจ้านาค ในเวลายื่นวัน
ทำวัณนั้นบางแห่งก็มีกระบี่กระบองมวยปล้ำเป็นการ
ฉลองบ้างไม่มีบ้าง และบางแห่งที่ไม่ทำวัณเลยก็มี
เป็นอันมาก ที่ไม่ทำเพราะความขัดสน ไม่สามารถ
จะทำการใหญ่ได้ก็มี ที่มีกำลังพอจะทำได้ แต่ไม่
ชอบการเอิกเกริกไม่ทำก็มี ครั้นเวดารุ่งขึ้นเป็นวันที่
จะบวชนั้น ญาติพี่น้องหรือผู้เป็นใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของ
นาคนั้น จัดการที่จะแห่นาคไปวัด กระบวนแห่นั้นก็
มีต่าง ๆ กัน เหลือที่จะพรรณนาให้ละเอียดได้ จะ
ยกตัวอย่างแต่ที่เห็นอยู่โดยชุกชุมนี้ ก็มีแถว
อย่างฝรั่ง แต่คนเปล่าไม่ใคร่แต่งเป็นทหาร แต่งตัว
นุ่งผ้าสวมเสื้อโดยธรรมดาเสียมาก บางที่ก็ไม่มีแถว

และของไทยธรรมที่จะถวายพระสงฆ์ต่าง ๆ นั้น ก็
 มักจะให้คนถือเดินส่งแถวแห่ไป บางทีอย่างแรง
 แรงถึงกับถวายไตรพระที่นั่งหัตถบาตรทั้งหมด ใช้
 คนขี่ม้าถือไตรเรียงส่งแถวคึงนมี้ และมีพวก
 กระบี่กระบองมาก ๆ คึง ๘ คน ๑๐ คน หรือ ๑๕ คน
 ๑๖ คน ถือกระบองควงทำท่าทางต่าง ๆ ตามแต่
 จะดำแดงฤทธิ์ไปได้ในเวลาเดินกระบวนแห่ไปนั้น และ
 ยังมีเครื่องเล่นสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งการแห่มา
 จะเว้นไม่ได้เลย ถึงแม้ว่าเป็นการแห่อย่างเฉวตที่สุด
 จะไม่มีเครื่องแห่อย่างอื่นเลย ก็คงยังมีสิ่งนั้นอยู่
 หนึ่งไม่ขาดไปได้เลย คึงที่สำคัญที่เวลานั้นคือเกิดเท็ง
 พวกเกิดเท็งนั้นมีกลองยาว ๓ ใบหรือ ๔ ใบ และมี
 ฉาบมีฆ้องกับมีคนตักตัมมาก ๆ คนตะพายกลองนั้น
 แต่งตัวตามปกติบ้าง แต่งเป็นตลกถึงเขียนหน้าเขียน
 ตาคู่มือบ้าง เวลาตั้นนั้นทำท่าทางเป็นตลกต่าง ๆ จะ
 ให้เป็นการขบขันการประหลาด กลองนั้นตักด้วยมือ

บ้าง เอาศอกกระทุ้งบ้าง บางทีสับท่าเหมาะอย่าง
 อุกกฤษฏ์เข้าตงนอนกถึงคืบไป แล้วถูกชั้นยันต์คืบไป
 อักกัม เกิดเทิงนั้นมักอยู่ตรงหน้าเจ้านาค การแห
 นาคคนถ้าไม่มีเกิดเทิงแล้ว คนดูเกือบจะไม่รู้ว่าแหนาค
 และตัวเจ้านาคนั้นแต่งตัวหุ่งเยียรบับบ้างยกบ้าง สวม
 เสื้อครุยกับเนื้อ ๆ ชั้นเดียวบ้าง มีเสื้อซับในบ้าง คาด
 เข็มขัดลวดแหว่นสวมชะฎาพอกบ้าง ชะฎาเป็นคี่ระ
 นาคบ้าง ตามแต่จะหาได้ อย่างคำที่สดจนไม่มีอันใด
 สวมคี่ระก็มีพาหนะที่ขี่ไปนั้นขมาเป็นพื้น ขมาเทศ
 บ้างรถบ้างเป็นการพิเศษ ที่อย่างแถวที่สุดเดินไปก็มี
 และถ้าเจ้านาคขี่มาแล้ว ผ้าไตรและบาตรที่จะบวชนั้น
 ก็มีคนถือไปบนหลังม้าด้วย ผ้าไตรที่จะถวายพระ
 อุปัชฌาย์และคู่สวดนั้น ก็ไปบนหลังม้าโดยชุกชุม
 ผ้าไตรและบาตรที่ไปบนหลังม้าก็ดัดตัวเจ้านาคก็ดัดยอม
 มีกอดกัน กอดกันไว้พระกอดเจ้านายตามแต่จะหาได้
 มากและน้อย ถ้าหาได้อย่างน้อยที่สุดก็เพียงเจ้านาค

กันคนเดียวกันมี พระกตเจ้านายนี้ โดยปกติคนที่มิใช่เจ้าก็เป็นข้อห้ามใช้กันไม่ได้ แต่คนที่จะบวชนาคกันได้ไม่มีข้อห้าม เทียนและกรวยที่จะถวายพระอุปัชฌาย์และคู่สัตถัน มักให้คนถือเดินหน้าไตรและบาตรบ้าง หน้าเจ้านาคบ้าง ชนม้าไปบ้าง คนถือขึ้นถ้อยอย่างดีใช้เด็กแต่งตัวมึนเก๋วมนวม ถ้อยอย่างต่ำลงมาก็แต่งตัวตามธรรมดา ข้างหลังเจ้านาคลงไปก็มีเครื่องไทยธรรมที่จะถวายเจ้านาคเองบ้าง ถวายพระนั่งหัตถบาตรบ้าง พวกญาติพี่น้องมิตรสหายตามไปข้างหลังบ้าง ที่เป็นคนมีวาสนาก็ขีรถีขี่ม้าตามไปข้างหลังบ้าง กระบวนเหล่านั้นแห่ไปจากบ้านไปยังวัดที่จะบวชนั้น แต่มักเดินอ้อมค้อมไปมาก ถึงทางที่ไปจากบ้านถึงวัดเป็นทางใกล้ก็ไม่เดินไปตามทางนั้น เพราะจะไม่ได้แสดงความที่ให้เป็นการเอิกเกริก จึงต้องเดินอ้อมให้ทางเหี้ยวขึ้น เมื่อถึงวัดแล้วเจ้านาคลงจากม้าเข้าไปในวัด พวกเกิดเท็งมายืนตักเกิด

เทิ่งขวางหน้าเจ้านาคอยู่ไม่ให้เข้าวัด ดมมทิกันจำ
เป็นพระยามารมาผจญ (บางที่จะเห็นดำคัมภีร์ของ
เกิดเทิ่ง ตรงข้อนี้ จึงชอบมีในการบวชนาคก็เห็นได้)
เจ้านาคต้องให้เงินแก่พวกเกิดเทิ่งนั้น แล้วจึงปล่อย
ให้เข้าไป เมื่อเข้าวัดแล้วบางแห่งก็มีทั้งอัฐทั้งเงิน
เป็นทานบ้าง บางแห่งก็ไม่มี แล้วเจ้านาคแต่งตั้ง
ฤๅษีเฒ่าครุฑลงเฉียงม้า ถอดเครื่องสวมศีรษะออก
แล้วไปจุดธูปเทียนบูชาต้นไม้ที่หน้าพระอุโบสถ.

การที่บูชาต้นไม้จะหมายความว่าอย่างไร ตรง
ไม่เห็นความแะไม่ได้เค้าว่ามฤตเดิจะมีมาอย่างไร
เป็นแต่ทำตามกันมา จะว่าบูชาพระรัตนตรัยก็ไม่แท้
เพราะส่วนที่บูชาพระรัตนตรัย ก็บูชาอีกในพระ
อุโบสถนั้นแล้ว จะว่าบูชาพระผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ต่างเทพา
รักษาก็ไม่แท้ เพราะเจ้านาคนับว่าเป็นผู้ศรัทธาคือพระ
รัตนตรัยแล้ว จะไปหาส่วนอื่นชُرระอะไร จึงตกกลงอัน
นิยฐานว่าบูชาพระรัตนตรัยนั่นเอง เป็นแต่ผิดที่เท่า
นั้น การที่บูชาต้นไม้ก็ไม่นับการเสียหายอันใด เป็นแต่

ให้ตั้งจิตบูชาพระรัตนตรัยแล้ว ถึงจะบูชาที่ไหนก็
นับว่าเป็นอันบูชาได้ ถึงแม้ว่าจะไปบูชาในพระอุโบสถ
อีก จะเป็นสองซ้ำไปก็ไม่เป็นไร ยิ่งบูชามากยิ่งดี
ครั้นบูชาดีมาแล้ว บิณฑบาตทานาถิพิน้องรุ่งเจ้าหน้าค
เดินประทักษิณ เวียนรอบพระอุโบสถสามรอบบ้าง
รอบหนึ่งบ้าง แต่นาคหลวงก็ไม่มีการบูชาดีมาและ
ไม่มีประทักษิณเลย เมื่อประทักษิณเสร็จแล้วผู้ที่
รุ่งหนักรุ่งเจ้าหน้าคเข้าในพระอุโบสถ มีแต่รังษ
พิณพาทย์กลองแขกประโคม แตรดังขึ้นในการอื่นๆ
ที่ไม่ใช่การหลวงและไม่เนื่องด้วยพระรัตนตรัยแล้ว
ย่อมเป็นที่ห้ามไม่ให้ผู้ใดใช้ และไม่มีของผู้ใดด้วย
มีแต่ของหลวงแห่งเดียว แต่การบวชนาค^๕คนเกี่ยวข้องกับ
พระรัตนตรัยจึงใช้ได้ไม่มีข้อห้าม และการแห่^๕นาค
กับการประโคมแตรดังพิณพาทย์^๕ บางแห่งถึง
เจ้าของนาคจะเป็นผู้มีอำนาจและทรัพย์สมบัติกำลัง
พาหนะมากที่ไม่ทำดี^๕ เป็นแต่พาเจ้าหน้าคไปวัดแล้ว

ไปบวชกันเงียบ ๆ เหตุที่ไม่ทำนั้นเพราะเจ้าของนาค
ไม่ชอบการเอิกเกริกบ้าง บางที่ท่านเจ้าอาวาสที่นาค
จะไปบวชนั้น ไม่ชอบในการที่จะมีแห่และประโคม
แตรสังข์พิณพาทย์ ถึงเจ้าของนาคจะชอบการเอิก
เกริกก็ต้องผ่อนผันตามอัธยาศัยของท่านเจ้าอาวาส
ไม่อาจที่จะมีการเอิกเกริกได้

เมื่อเจ้านาคเข้าในพระอุโบสถแล้ว ก็ไปจุดเทียน
บูชาพระ เทียนที่บูชาพระนี้เป็นของที่เลี้ยงถวายถวาย ๆ
อยู่ ว่าถ้าเจ้านาคปักเทียนตรงแล้วบวชทนอยู่ได้นาน
ถ้าปักเทียนเอนแล้วบวชไม่ทน ยิ่งเอนมากยิ่งไม่ทน
มาก การนี้ก็เป็นแต่กล่าวกันสืบ ๆ มา ไม่เคยได้
สอบสวน เมื่อบูชาพระแล้วมานั่งยังที่ควร พวก
ญาติพี่น้องและมิตรสหายของเจ้านาคเอง หรือของ
ผู้เป็นเจ้าของนาค ก็เข้าไปประชุมพร้อมกันแน่นอยู่ใน
โบสถ์ ถ้าเจ้าของนาคเป็นผู้มีอำนาจมาก การที่นี้
ถูกกันก็เป็นการเรียบร้อย ถ้าเจ้าของนาคมีอำนาจ

น้อยก็มักจะโกธาทด คือพวกที่มาช่วยนั้นนั่งเรียราย
 ไม่เป็นหมู่เป็นเหล่า ยิ่งรวมกันหลายนาคหลายเจ้า
 ของเจ้า ก็ยังวุ่นวายเกลื่อนกล่นปะปนกัน ทั้งศิษย์
 วัดก็เข้ามาพดุมพดามดูอยู่ในโบสถ์ ถ้าวุ่นวายขึ้นของ
 กันนัก ท่านพระสังฆเจ้าอาวาสมักถูกชนชั้นนาคกราด
 ไปโดยรอบ เพื่อจะห้ามปรามให้เรียบร้อยมิให้วุ่น
 วาย เมื่อการนั้นดูเป็นที่ทางเรียบร้อยแล้ว ผู้เป็น
 เจ้าของนาค จึงหยิบผ้าไตรส่งให้เจ้านาค ผ้าไตรที่
 จะบวชนั้นมักมีดอกไม้งดกร้อย ผูกโครงไม้ตามรูป
 ผ้าไตร มีอุระห้อยรอบคดุมผ้าไตรอยู่ เมื่อจะส่งผ้า
 ไตรให้เจ้านาคนั้น เขาคดดอกไม้ออกทั้งเดียว เจ้านาค
 จึงถือเอาผ้าไตรนั้นเข้าไปในท่ามกตางสังฆฆอบรรพชา
 วิชฌอนนั้นตามลัทธิฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย
 คือมียันวันทาบ้าง ไม่ได้ยันบ้าง ทำนองนั้นจนอย่าง
 ไฟเราะก็มี อย่างมกรก็มี ว่ากันเป็นพุทธธรรมดาก็มี
 ที่ท่านได้เรียบร้อยก็มี ที่ประหม่าเลี้ยงต้นไปบ้าง

เลี้ยงเขาไปบ้างก็มี มักประหลาดพิสดารมาก ด้วยเวลา
 พระสงฆ์ประชุมพร้อมกันย่อมมีสง่าผ่าเผยที่เกรงขาม
 มาก ถึงผู้ทรานนาคนี้จรรู้แน่ว่าพระสงฆ์ไม่ทำอะไร
 เลย ในการที่จะพังพาดไปก็ค้ ก็ยังมีความครัน
 คร้ามตะทกตะเทินอยู่ด้วยอำนาจสง่าสงั บางทีผู้
 ที่บวชไม่ได้เรียนชานนาคเลย พระสงฆ์ต้องสอนให้
 ว่าไปทีละคำต้องคำในเวลานี้ก็มี เมื่อรอบรรพชา
 แล้วออกมาห่มผ้า ถ้าเป็นนาคหลวงราชบัณฑิตห่ม
 ให้ ถ้าเป็นนาคชาวบ้าน พวกพี่น้องพวกพี่ที่เคย
 บวชมาแล้วรู้จักวิธีห่มผ้าห่มผ้า ถ้าช่วยห่มให้โดย
 เรียบร้อยก็มี เจ้านาคห่มได้เองเพราะเคยบวชเนน
 ตามเนรมมาแต่ก่อน หรือเคยเห็นเคยดังเทศมาห่ม
 ได้โดยเรียบร้อยก็มี บางทีห่มกันไม่ค่อยถูก คน
 ที่ช่วยห่มทำแต่ทำทางเนนคนเข้าใจในการห่มผ้า แต่
 เมื่อมาทำเข้าจริงก็ทำไม่ถูก เงอะงะงุ่มง่ามรุง ๆ รัง ๆ
 ไป จนพระสงฆ์ต้องถูกมาช่วยห่มก็มีโดยมาก เมื่อ

เวลาห่มผ้าขึ้นประกอบด้วย แต่ถ้าเป็นนาคหลวงไม่
ประกอบ ครั้นห่มผ้าเสร็จแล้ว ก็เข้าไปขอศีลที่ท้าย
อาสนสงฆ์ ท่านผู้จะเป็นกรรมวาจาออกมาหนึ่งให้ศีล
ครั้นรับศีลเสร็จแล้วเข้าไปขออนิสสัยต่อไป เมื่อจะ
ขออนิสสัยนั้น เจ้าของนาคเขาบาตรประเคนให้ก่อน
แล้วจึงถือเข้าไปขออนิสสัย ในบวชครั้งนี้มักจะมีญาติ
ตบเขาช่องบรจุไว้ในนั้น คือเครื่องรางต่าง ๆ และ
วุ้นไฟด เมื่อบวชแล้วถือกันว่าเครื่องรางนั้น เป็น
ของขลังขึ้นเหมือนหนึ่งได้ปลุกเสก ส่วนวุ้นและไฟด
นั้นก็เหมือนหนึ่งไฟดเสกว่านเสก ไซ้มีคุณวิเศษ
แก้โรคภัยต่าง ๆ ตามแต่จะนับถือกันไป เมื่อผู้จะ
บวชเข้าไปขออนิสสัยในท่ามกลางสงฆ์แล้ว พระ
อุปัชฌาย์และพระกรรมวาจาให้ตะพายบาตร แล้ว
บอกบาตรและจีวรและได้ออกมาขึ้นห่างหัตถบาตร
แล้วท่านกรรมวาจาออกมาถาม กรรมวาจานั้นสวด
องค์เดียวบ้าง สวดองค์บ้าง นาคที่จะบวชนั้นสวดที่

ของคัมภีร์ที่ละคัมภีร์ ครั้นท่านกรรมวาจาออกมา
 ถาปนนอกแล้วกลับเข้าไปในท่ามกลางสงฆ์แล้วสวดชิน
 และเรียกผู้ที่จะบวชเข้าไปในท่ามกลางสงฆ์ ผู้บวช
 เข้าไปขออุปสัมปทา แล้วพระกรรมวาจาสดบัญญัติ
 จตุคกกรรมดำเร้ากิจอุปสัมปทา ในเมื่อเสร็จกิจ
 อุปสัมปทานี้ ต้องดูเงาเหยียบขึ้นฉายว่ากัณฐ เพราะ
 พระพุทธเจ้าบัญญัติให้กำหนดวันเวลาที่บวชไว้สำหรับ
 เมื่อเวลาพบเพื่อนพรหมจรรย์ จะได้รู้พรรษาอายุแก่
 ช่อน แต่ในกาลบัดนี้ใช้คันทิภาเดียวมาก ที่ยังใช้
 ตามเดิมก็มี ที่ใช้ทั้งสองอย่างก็มี แล้วพระกรรม
 วาจาองค์หนึ่งบอกอนุสาสน์ ผู้ที่จะบวชก็คนที่ฟัง
 ร่วมกัน บอกอนุสาสน์เสร็จแล้ว ผู้บวชถวายเครื่อง
 ถัดการแก่ท่านผู้บอกอนุสาสน์อีกครั้งหนึ่ง เครื่อง
 ถัดการนั้นมีเทียนอย่างหนึ่ง ถวายอย่างหนึ่งเป็น
 ประทาน แต่การที่ท่านนี้มีประเภทต่าง ๆ เหลือที่จะ
 พรรณนา จะว่าแต่ที่จำได้ ของนาคหลวงใช้เทียน

วผังมีคทอทบฐานไม้กตั้ง ของราชฐรมัเทยณษณง
 เด่มเด็ก ๆ บ้าง เทยณชบ้าง ๕-๖ เด่ม มัดเป็นกำ
 คาคถายกระคาคทอชงกฤษ มัณัศรทอชงกฤษบัค
 ยอด บัคบนเชยงเทยณบ้างบนปากชวดบ้าง ที่ช้เทยณ
 ถ้วนกัมี ช้รูปกับเทยณกัมี รูปนั้นเป็นรูปกระแจะ
 ช้ประดับคาคถายทอชงกฤษเหมือณเทยณ กรวยณนั้น
 ทำด้วยใบคองเป็นเหมือณหนึ่ง กระทงเจิมมีฝาชัศรอบ
 ทำด้วยใบคอง จับเป็นชั้น ๆ ทำนองเหมือณบายศรี
 ในกระทงนั้นมึเมยงใบคำหนึ่ง

เมยงอย่างที่ทำกันั้นเป็นของดำหรับกินเป็นอาหาร
 แต่ที่เอามาช้ในทึนคู้ไม่ดำหรับกินเดยเพราะนึดเคี้ยว
 เท่านั้น ประการหนึ่งเวดาทบวช มัคจะบวชเพดแด้
 จ้งเห็นว่ไม่เป็นของควรกิน จะว่เป็นของบุชากัคู้
 ไม่น่าบุชาคด้วยเมยงเดย เมื่อโคว์ครวญคู้ถึงเหตุที่จะ
 ช้เมยงนัคพอจะนัคเตาไปได้ ค้อวชิษนัจมากจากถาว
 กอน ด้วยถาวร้างเชยงใหม่เขาช้อมเมยงกันท้งเมือง

เหมือนหนึ่งกินหมาก เขาจะใช้เมี่ยงอย่างนั้นถวายพระ
เมี่ยงอย่างนั้นมีใบเมี่ยงหุ้มห่อซึ่งกระเทียมเกลือ เห็น
ว่าเป็นยาชีวิติก กินในเวลาดีกาได้จึงมาใส่ถวายไม่
ขัด แต่เมี่ยงที่เราใช้นั้น เมี่ยงมะพร้าวไม่เป็นยาชีวิติก
เลย พระฉันต้องเป็นวิกาลโภชน ถ้าจะใช้ให้ถูกกับ
ประเทศบ้านเมืองเราแล้ว ควรใช้หมากพลูเป็นการ
ดีไม่ควร

แต่กรวยเมี่ยงนี้มิด้วยแก้วรองเป็นฐาน คชมา
บัณฑิตทำจิตรขึ้นไม่ใคร่ใช้ใบทอง ใช้กาบพลับพลึง
บางที่ก็ใช้ดอกดำเจียก เมี่ยงก็ไม่ใคร่มี กรวยอย่าง
นี้นับว่าเป็นกรวยอย่างหนึ่ง ยังกรวยดอกไม้อีกชนิด
หนึ่ง คู่กันกับกรวยที่ว่ามีมาแล้ว ใช้ดอกมะลิ ดอก
พุทธรักษา ร้อยเป็นพวงมาลัยเถา ๕ ชั้นบ้าง ๓ ชั้นบ้าง
ซ้อน ๆ กันแล้วมียอดพุ่มข้างปลาย มีด้วยแก้วรอง
เป็นฐาน กรวยดอกไม้นี้ก็ใช้กันโดยมาก ถ้าการะ
เห่ดำนมดลักษณะดังว่ามาแล้ว จะรวมจัดเป็นประเภท

กัณฑ์ใน ๔ อย่าง คือ เทียนอย่าง ๓ รูปอย่าง ๓
 กรวย ๒ อย่าง บางที่มีทั้ง ๔ อย่าง บางที่มี ๓ อย่าง
 คือยกกรูปหรือกรวยอย่างใดอย่าง ๓ เตียน บางที่มี
 ๑ อย่าง ยกกรูปกับกรวยเตียนอย่าง ๓ เวลาที่จะ
 ถวายนั้นเป็น ๔ ครั้ง คือเมื่อขอพรบรรพชาครั้ง ๑ ถวาย
 แก่พระอุปัชฌาย์ เมื่อขอศีลครั้ง ๑ ถวายแก่
 กรรมวาจาผู้ให้ศีล เมื่อขอมนัสตั้งมั่นให้เตียน
 ขรรณดา ไม่ใคร่ประดัมภ์ประดา เรียกกันว่าเทียน
 นิสสัย เวลาบอกลอนุสาสน์แล้ว ถวายท่านผู้บอกล
 อนุสาสน์อีกครั้ง ๑ ถ้าพระอุปัชฌาย์บอกลเองก็ไม่
 ต้องถวายซ้ำอีก แต่ยังมีเจ้าของนาคอีกจำพวกหนึ่ง
 ที่ยกให้เทียนอุปัชฌาย์เป็นเทียนมัตถุรูปมิตรของพานแก้ว
 แทนเทียนและกรวยที่ถวายมาแล้วก็มี ตามแต่ความ
 ประสงค์ของคนต่าง ๆ กัน

พรรัตนถั่งเครื่องดัดการะเพดินมานาน พังรุ้ง
 จะขอขมาไว้ กตัญญูถั่งการบวชต่อไปอีก ครั้น

ถวายเครื่องสักการะแล้ว พระภิกษุที่บวชใหม่ถวาย
ผ้าไตร ไทยธรรม แก่พระอุปัชฌาย์พระกรรมวาจา
และพระสงฆ์ที่นั่งหัดบวชด้วยกันแล้วออกมารับของ
ผู้มีศรัทธาและมีอำนาจใหญ่ถวายก่อน แล้วพวกญาติ
พี่น้องมิตรสหายถวายต่อไป ของที่มาถวายกันนั้นมี
ผ้าสังฆจักรเป็นพัน ของอื่นๆ มีบ้าง ครั้นรับของ
เสร็จแล้ว พระอุปัชฌาย์เถา พระสงฆ์รับสั่งพ่อนุโม
ทนา พระที่บวชใหม่กรวดน้ำ เป็นเสร็จการบวช
กันเพียงนี้ เมื่อเสร็จการแล้วพระโคมอีกครั้งหนึ่ง
การต่อไปนี้ถ้าเจ้าของจะมีงานฉลองต่อไป ก็มักมี
กระบี่กระบอง ไล่พวกที่ถือพลองให้ไปบ้าง หามา
ใหม่บ้าง บางพวกก็ไปส่งพระที่กุฏิแล้วกลับบ้าน เป็น
เสร็จการบวชนาคเท่านั้น

เรื่องราวที่กล่าวมานี้ เป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าได้เห็นด้วย
ตาเองบ้าง ได้ยินคำคนอื่นเล่าบ้าง คงจะไม่หมด
ความที่มันเป็นอยู่ และการที่บวชนาคจะทำการเอิกเกริก

หรือเป็นการเจ็บ มีทำจริงหรือไม่ทำ แท้
 หรือไม่แท้เป็นต้นดังนี้ ก็ไม่เป็นการสำคัญอันใดในที่
 จะศิเตียนหรือตวรเจริญว่าชั่วหรือดี ผิดหรือถูก
 เพราะใครมีกำลังทุนรอนมากก็ทำ ไม่มีกำลังก็ไม่ทำ
 มีข้อสำคัญ อยู่แต่จิตต์ของผู้บวชและผู้เจ้าของนา
 ถ้าประกอบด้วยกุศลจิตต์มีศรัทธาเป็นต้นอยู่แล้ว ก็
 คงจะมีผลานิสงส์ด้วยประการต่าง ๆ โดยไม่สงสัย
 เลย. ๗

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์ พระนคร

นายสนั่น คณบุญอิน ผู้พิมพ์โฆษณา

พ. ศ. ๒๔๗๕